

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1861 ΚΑΙ 1862.

Ἐὰν διὰ τὴν ἐκτιμῆσώμεν καὶ σταθμίσωμεν τὰς ἰδιωτικὰς τοῦ ἀνθρώπου πράξεις, διὰ τὴν ἀνεύρωμεν τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰ αἷτια, ἐξ ὧν αὐταὶ παράγονται, ἐξετάζωμεν τὸν ἰδιωτικὸν τοῦ ἀνθρώπου βίον, ἥτοι τὰς σχέσεις αὐτοῦ, τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τέλος ἂν ἡ ἐξελεγχομένη πράξις ἦναι ἀπόρροια τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως, ἡ τυχαίων περιστάσεων ἀνεξαρτήτων αὐτῆς, διὰ τὴν ἐξελέγξωμεν τὰς πολιτικὰς πράξεις ἔθνους τινὸς, διὰ τὴν ἰδῶμεν, ἂν τὸ ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν διαπραχθὲν δράμα ἦναι ἔργον κομματικόν, ἔκφρασις ἀναρχικῆς βουλήσεως καὶ ἰδιοτελείας καὶ ὅπως τινὲς, μὴ ἀναλογισθέντες τὸ βάρος τῆς κατηγορίας καὶ τὴν πρὸς τὸ ἔθνος καταδίχην, δημοσίᾳ ἐκήρυξαν ἔργον ξενικοῦ δακτύλου καὶ ἀλλοτρίας ἐπιβροῆς, ἡ ἂν τὸ κίνημα ἦναι ἔκφρασις τῶν πόθων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς τάσεως πρὸς τὴν πραγματικὴν τῶν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ ἐφαρμογὴν, δὲν πρέπει ἄραγε τὴν ἐξετάσωμεν τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ μάλιστα τὸ πολιτικὸν παρελθὸν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Β. Ὁθωνος, ὅπερ εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, τὸ καθαρώτερον κάτοπτρον, ἐν ᾧ ἐμφανίζονται οἱ χαρακτῆρες τῶν προσώπων καὶ αἱ μορφαὶ τῶν διαφορῶν γεγονότων καὶ περιπετειῶν τῆς πατρίδος ἡμῶν; Δὲν πρέπει ἐν αὐτῷ τὴν ἀναζητήσωμεν τὰ αἷτια τὰ παραγαγόντα τὴν ἤδη ἀναπτυχθεῖσαν καὶ ἀναπτυσσομένην ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν διαμάχην καὶ ἀντίδρασιν; Ἡ ξηρὰ τῶν γεγονότων ἀφήγησις ἄνευ συνδέσμου καὶ συνειρμοῦ πρὸς τὸ παρελθόν, ἄνευ ἐξετάσεως τῆς ἀλληλουχίας αὐτῶν, εἶναι τὸ αὐτὸ, ὥς τὴν ζητῶμεν τὴν κατανόησώμεν, ποῖα ἦσαν τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα τοῦ δεικνυομένου πρὸς ἡμᾶς ἀψύχου καὶ νεκροῦ πτώματος. Μόνη δὲ τοιαύτη ἐξέτασις δύναται τὴν δεῖξαι εἰς ἡμᾶς τὴν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως τῶν περιπετειῶν τῆς πατρίδος ἡμῶν, τὴν ἐμφανίσῃ τὴν διανοητικὴν καὶ ὕλικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ἐξ αὐτῆς ἐλπιζομένην εἰς τὸ μέλλον ἀνάλογον εὐδαιμονίαν, τὴν ἐξηγήσῃ, ἂν ὁ λαὸς ἦναι ἄξιος ἀνωτέρων πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἂν τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἦναι ἐν ἐνεργείᾳ καὶ πραγματικὰ καὶ τέλος πάντων, ἂν ὑπῆρχεν ὁ σεβασμὸς τῶν νόμων, ὁ ὅσμος τῆς ἀλληλεγγύης, ἐξ οὗ κυρίως πηγάζει ἡ ἁρμονία καὶ ἡ τάξις, ἡ ἡ σύγκρουσις καὶ ἀντίδρασις.

Ἀδυνατοῦντες ὅμως νὰ διέλθωμεν κατὰ βάθος τὴν ἄπειρον πληθὺν τῶν γεγονότων, ἅτινα ἔσχον ἐπιβρῶν πρὸς τὴν σήμερον τῆς πατρίδος ἡμῶν κατάστασιν, θέλομεν σκιαγραφήσει μόνον σημεία τινὰ δυνάμενα νὰ εἰκονίσωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς πολιτικῆς πορείας τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τοῦ ἔθνους, προσπαθοῦντες κατὰ τὸ δυνατόν νὰ καθυποβάλλωμεν τοὺς πόθους τῆς καρδίας ὑπὸ τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεως καὶ νὰ περιστείλωμεν τὴν ψυχικὴν δόνησιν, ἣν διεγείρει ἐν ἡμῖν τὸ θλιβερὸν τῆς πατρίδος δράμα καὶ ἡ οἰκτρὰ αὐτῆς κατάστασις.

Ἐνῷ πάντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, συνησθάνοντο, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει ὄχι μόνον ἱερὰ καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς τοὺς δοῦλους ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιόν της κεῖται εὐρὺ στάδιον προόδου καὶ ζωῆς, διὰ νὰ ἀνυψώσῃ καὶ πάλιν νέα τρόπαια ἀντάξια τῆς εὐκλείας τῶν προγόνων ἡμῶν, νὰ συνδέσῃ τὸν παλαιὸν μὲ τὸν νέον κόσμον, καὶ νὰ διαδώσῃ νέον, καθαρώτερον, ἀγνότερον κατὰ τὰ ἦθη καὶ τὰς ἐλευθερίας πολιτισμόν· ἐνῷ αἰείποτε ἀπὸ τῆς καθιερώσεως τοῦ νέου πολιτεύματος ἡ Α. Μ. δοῦσα τὸν ὄρκον τῆς τηρήσεως τοῦ Συντάγματος καὶ συνιστῶσα εἰς τοὺς ἐναρκτηρίους λόγους « τὸν σεβασμὸν τῶν ἀμοιβαίων δικαιομάτων » διεδήλου πρὸς τὸν λαὸν τὰ καθαριώτερα, πατριχώτερα καὶ ἀκραιφνέστερα αἰσθήματα τὰ διαλάμποντα καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν λαὸν ῥηθεῖσαν ἐσχάτως εὐχαριστήριον προσφώνησιν· « Γινώσκετε, λέγει ἡ Α. Μ., ὅτι ἐταύτισα « τὴν τύχην μου μὲ τὴν τύχην σας, ὅτι ἡ εὐτυχία σας εἶναι εὐτυχία Μου « καὶ μέλλον Μου εἶναι τὸ ἰδιὸν σας μέλλον. Διὰ σᾶς κατέλιπα « ἰδιαιτέραν πατρίδα, γονεῖς καὶ συγγενεῖς, ἀτάραχον καὶ ἀνετον βίον· « οὐδεὶς λογισμὸς ξένος τῶν συμφερόντων σας προσήγγισεν· ἔκτοτε τὸν « νοῦν Μου· οὐδέποτε ἄλλο τι ἐμελέτησα εἰμὴ τὸ ἀγαθόν, τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν δόξαν ὑμῶν. Καθὼς ὅλοι ὑμεῖς, οὕτω καὶ ἐγὼ ἀπ' ἀρχῆς « ἐγνώρισα, ὅτι ἡ φιლτάτη καὶ ἀπ' αἰώνων μεγαλόδοξος ἡμῶν πατρίς « προώρισται ὑπὸ τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ εἰς εὐκλεᾶ ἐν τῷ μέλλοντι « ἔθνικόν βίον... »· ἐνῷ οἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπουργοὶ ἀναβαίνοντες τὰς ὑπουργικὰς βαθμίδας καὶ δεχόμενοι τὸ ἐπίμοχθον καὶ ὀχληρὸν χαρτοφυλάκιον, τὰς πρὸς τὸ ἔθνος ἐγκυκλίους αὐτῶν ἐπλήρουν φράσεων πατριωτικῶν, ἀξιωματικῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, δεικνύοντες, ὅτι μόνη μέριμνα ἀπασχολοῦσα τὰς πολυτίμους ὥρας τῆς ζωῆς των, μόνη σκέψις καὶ πόθος ἐμφωλεύων εἰς τὰς καρδίας των εἶναι τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος· ἐνῷ τέλος πάντων καὶ Βουλευταὶ καὶ Γερουσιασταὶ ἀναλαμβάνοντες τὰ καθήκοντά των, ὀρκιζόμενοι τὴν θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν εἰλικρινῆ τῶν νόμων τήρησιν συνωμολόγουν καὶ διακήρυττον ἀπὸ τοῦ βήματος, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει μέγα στάδιον διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ πορεία τῶν Κυβερνήσεων καὶ ἡ πρακτικὴ ἐνέργεια τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἀπέδειξε, κατὰ πόσον τὰς

ἀγαθὰς αὐτῶν εὐχὰς ἐζήτησαν νὰ πραγματοποιήσωσι. Δὲν ἔχομεν τὴν πολιτικὴν ἱκανότητα νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν βαθυτέραν πηγὴν, ἐξ ἧς ἐπή-
 γασαν τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν καὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἕκαστον τὸ
 ἐπιβάλλον μέρος τῆς εὐθύνης, φρονοῦμεν ὅμως, ὅτι ἡ παροῦσα τῆς πα-
 τρίδος ἡμῶν κατάστασις δὲν εἶναι ἔργον μόνον τῆς παρούσης Κυβερνή-
 σεως, ὅπως τινὲς ἀδίκως νομίζουν, εἶναι προῖον τῆς Κυβερνητικῆς πο-
 ρείας τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων τοῦ παρελθόντος, εἶναι ἀποτέλεσμα
 τῆς διηνεκοῦς καὶ ἐπιμόνου τάσεως, ἣτις κατ' ἐσφαλμένην τῶν πραγμάτων
 ἐκτίμησιν ἀνεπτύχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν πρὸς τινα σκο-
 πὸν ἀσύμφορον πρὸς τὸ ἔθνος, πρὸς τὸν θρόνον, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Κυ-
 βέρνησιν. Ἡ τάσις αὕτη ὁρμωμένη ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ θείου δικαίου,
 παραγνωρίζουσα τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς ἀληθοῦς τάξεως καὶ τὰ δι-
 καία τοῦ ἔθνους καὶ τέλος ἀποκρούουσα τὴν ἀλήθειαν τοῦ πολιτικοῦ ἀξι-
 ῶματος « ὅτι οἱ θρόνοι βασιζονται μονίμως ἐπὶ τῆς ἀγάπης
 « τοῦ λαοῦ », ἐπεζήτει ἐξ ἀρχῆς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐξουσιῶν εἰς
 ἓν σημεῖον, καὶ ἐγένετο ἡ πρώτη αἰτία νὰ διαταραχῶσιν οἱ δεσμοὶ τῆς
 τάξεως καὶ νὰ λάβωσι τροφὴν τὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑπάρχοντα ἀντίθετα
 στοιχεῖα, ἅτινα, καίτοι ἐνυπάρχουσιν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τὴν
 φύσιν τοῦ πνεύματος, εὐρίσκονται εἰς ἡρεμίαν καὶ σχετικὴν ἁρμονίαν πρὸς
 ἀλλήλα, ὅταν αἱ Κυβερνήσεις σέβωνται τοὺς νόμους τοῦ ἔθνους, τὰ δικαι-
 ῶματα τῶν πολιτῶν καὶ ῥυθμίζωσι τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πορείαν κατὰ
 τὴν διανοητικὴν καὶ ὕλικὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, ἐφ' οὗ προΐστανται.
 Ἐκτοτε παρήχθη ἐν ἐνεργείᾳ ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ πάλη τῶν ἀντιθέτων
 στοιχείων τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀπολυτισμοῦ. Ἐκαστον τῶν
 στοιχείων τούτων ἴδιον ἔχον σκοπὸν ἀντεπροσώπευσεν ἰδίᾳς ἀρχάς, ἰδίᾳς
 πεποιθήσεις· διότι τὸ μὲν ὁρμώμενον ἐκ τῶν ἐγωϊστικῶν ἀρχῶν τῆς συγ-
 κεντρώσεως, ἐδόξαζεν ὅτι τὸ ἔθνος δύναται σκοπιμώτερον νὰ κυβερνηθῇ
 διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ εἶχεν ὡς σύνθημα, ἂν ὅχι τὴν ἐκμη-
 δένισιν τῶν ζωτικῶν δικαιομάτων τοῦ ἔθνους, τοῦλάχιστον τὸν περιορι-
 σμὸν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι τοῦ πολίτου νὰ
 ᾔναι κενὸς λόγος. Ἴσως οἱ παραδεχόμενοι καὶ πρεσβεύοντες τὰς δοξασίας
 τοῦ ἀπολυτισμοῦ νὰ ἔχωσι δίκαιον μόνον, ὅταν αἱ κυβερνήσεις εἶναι ἀλη-
 θῶς πατρικαὶ, καὶ ὅταν δὲν παρεχωρήθησαν εἰς τὸν λαὸν συνταγμα-
 τικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐλευθερίαι, τῶν ὁποίων μετέπειτα ζητεῖται καὶ ἐπιδιώ-
 κεται μυριοτρόπως ἡ ἀφαίρεσις καὶ καταπάτησις. Τὸ δὲ ἕτερον στοιχεῖον
 ὁρμώμενον ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος καὶ πρεσβεῖον, ὅτι μᾶλλον
 διὰ τῆς ἐλευθέρως ἀνατροφῆς δύναται νὰ προσδεύσῃ ἡ πατρίς ἡμῶν, εἶχεν
 ὡς σύμβολον τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔθνους, ἥτοι τὴν εἰλικρινῆ τοῦ συντάγμα-
 τος καὶ τῶν νόμων ἐφαρμογὴν, προσδοκῶν ἐκ ταύτης τὰς γλυκείας ἐλ-
 πίδας τῆς πατρίδος.

Βεβαίως δὲν παραδεχόμεθα ὅτι εἶναι δυνατόν αἱ κοινωνίαι νὰ ἀναβῶσιν ἀμέσως εἰς τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, οὐδὲ παραπονούμεθα ὡς πρὸς τοῦτο κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ μὴ ἐπικρίνωμεν τὴν σφαλερὰν αὐτῆς τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους ἐκτίμησιν, ὅταν, ἔστω καὶ ἀδόλως, πρὸς ὑπεροχὴν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ἐξουσίας αὐτῆς ἐπροτίμησε νὰ κυβερνήσῃ τὸ ἔθνος διὰ τῆς ἐξασθενήσεως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς καταφρονήσεως τῶν πολιτικῶν του ἐλευθεριῶν· διότι, ἂν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχῃ ὑψηλὸν προορισμὸν νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἂν ἡ ὑπαρξὶς τῆς Κυβερνήσεως ἔχῃ ὡς μόνον ἀληθῆ σκοπὸν τὴν ἐπίδωξιν εἰς τὴν ἁρμονικὴν ζωὴν καὶ πρόοδον τῶν πολιτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἡ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος τῶν ἐθνῶν εἶναι προωρισμένη νὰ ἐκτελέσῃ τὰς βουλὰς τῆς θείας Προνοίας, νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχωσι, καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀληθῆ σφαῖραν τῆς λογικότητος καὶ ἐλευθερίας.

Ἡ πάλῃ τῶν δύο τούτων στοιχείων δεικνύει, ὅτι τὸ ἔθνος συνησθάνθη τὴν θέσιν του, ὅτι ζῇ καὶ θέλει ἐξέλθῃ ποτὲ νικητὴς ἐκ τοῦ πεδίου τοῦ ἀγῶνος. Ἡ ἔκρυθμος πορεία τῶν Κυβερνήσεων καὶ ἡ διηνεκὴς αὐτῶν τάσις πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν ἐξουσιῶν ὠπισθοδρόμησε μὲν τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, ἐμάρανε τὰς ἀκμαιότερας καὶ τρυφερωτέρας αὐτοῦ δυνάμεις, ἀλλ' ἐπέφερε καὶ τὸ καλὸν, ὅτι ἔδειξε τὸ ἀληθὲς σημεῖον, πρὸς ὃ τοῦ λοιποῦ τὸ ἔθνος πρέπει νὰ ἀντιμάχῃται, ἐξήλειψε σχεδὸν τὰς ὑπαρχούσας ὀλεθρίας πολιτικὰς ἀποχρώσεις καὶ νέους ἐγέννησε σφιγκτοτέρους δεσμούς. Εἰς τὴν καρδίαν ἤδη τῆς νέας Ἑλληνικῆς γενεᾶς ἀναθάλλει μᾶλλον τὸ αἶσθημα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ εἰλικρινείας, ἡ λέξις αὐτόχθων καὶ ἑτερόχθων οὐδεμίαν εὐρίσκει ἡγῶν, αἱ δὲ κομματικαὶ ἀποχρώσεις ἐπὶ τοσοῦτον ἐξησθένησαν, ὥστε ὅσον οὕτω σβύνεται καὶ ἡ τελευταία αὐτῶν πνοή· μόνον δὲ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ ὁ στεναγμὸς τῆς δούλης Ἑλλάδος ἐμπνέουσιν ἤδη τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα ἀπάντων καὶ θίγουσι τὰς συγκινητικωτέρας χορδὰς τῆς καρδίας.

Πολλοὶ ὑποστηρίζοντες τὴν τάσιν ταύτην τῆς συγκεντρώσεως ὡς συμφέρουσιν εἰς τὴν πατρίδα ἐξεληθοῦσαν ἐκ πολυετοῦς ἀγῶνος καὶ ἀνωμάλου καταστάσεως, τῆς ὁποίας εἶχον παραμείνει στοιχεῖά τινα ἀνισότητος Τουρκικῆς, ἀνεπαισθήτως ἐνίσχυσαν τὴν καταπάτησιν τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἤναψαν τὰς τοπικὰς ἐριδας καὶ ἀντιζηλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ὠφελουμένη ἡ ἀντεθνικὴ πολιτικὴ πορεία, εὕρισκεν εὐκολώτερον ὑπηρετικὰ ὄργανα καὶ μετέφερε τὴν εὐθύνην τῆς κακῆς πορείας, ὅτε μὲν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιρροήν, ὅτε δὲ εἰς τὰς τοπικὰς διαιρέσεις καὶ προσωπικὰς ἰδιοτελείας. Πόσον ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Κυβερνήσεως ἐκυμαίνετο ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιρροῆς καὶ πόσον αἱ κακοχυμίαι τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων καὶ προσωπικῶν συμφερόντων ἐκώλυον τὴν Κυβερνητικὴν πρόοδον, δὲν

δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς, διὰ τοῦτο ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐσωτερικῶς μὲν εἶχεν ἐκλείψει πᾶσα ἀταξία καὶ πᾶν ἵχνος αὐτῆς, ἐξωτερικῶς δὲ ἔπαυσε πᾶσα ἐπέμβασις καὶ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος· μολονότι πιστεύομεν, ὅτι ὅσον ὀχληρὰ ἐφαίνετο ἡ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἐπέμβασις καὶ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν, τόσον βλαβλερὰ εἶναι ἡ ἀδιαφορία αὐτῶν καὶ ἡ περιφρόνησις. Μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε μᾶλλον νὰ συνδέηται διὰ τῶν δεσμῶν τῆς συμπαθείας καὶ νὰ δέχεται τὰς γνώμας ἐκείνων, οἵτινες ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάσθησαν καὶ μέλλωσι νὰ χαράξωσι βεβαιότεραν τοῦ μέλλοντος αὐτῆς πορείαν καὶ οὐχὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπομόνωσιν αὐτῆς καὶ κρύψῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀκοσμίαν. Ἀλλὰ τέλος πάντων ἡ Κυβέρνησις προτιμήσασα τὴν πορείαν ταύτην καὶ ἀφεθεῖσα ἐλευθέρᾳ καὶ ἀνεξάρτητος εἰς τὴν πορείαν αὐτῆς ἐβελτίωσε τὰς ἐσωτερικὰς ἐλλείψεις, ἐθεράπευσε τὰς πληγὰς τοῦ ἔθνους, ἐφήρμοσε τὸ Σύνταγμα, τοὺς νόμους, καὶ ἀνεκούφισε τὰ βάρη τοῦ πολίτου; Ἐπεθυμοῦμεν, ἐὰν ἦτον δυνατόν, μᾶλλον νὰ ἐπαινέσωμεν τὸ παρελθὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ μὴ αἰσθανώμεθα ὀδυνηρὰν θλίψιν εἰς τὴν ἀνάμνησιν αὐτοῦ· ἀλλ' εἴτε, διότι ἡ Κυβέρνησις ὑπέεικε συνηθέστερον εἰς πολιτικὴν ἐκφυλὸν καὶ ἀντεθνικὴν, πολιτικὴν καταπολεμηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ ὡς μιάσματα εἰσῆχθησαν εἰς τὸν αἴθριον δρίζαντα τῆς πατρίδος μας καὶ ἐμίαναν τὴν καθαρὰν αὔραν τῆς ἐλευθερίας, εἴτε διότι εὐρέθησαν ὄργανα ὑπηρετικὰ κινούμενα ἐξ ἀρχῶν μᾶλλον ἰδιωφελείας καὶ ἐγωῖσμοῦ, ἢ αὐταπαρνήσεως καὶ πατριωτισμοῦ, ὅχι μόνον οὐδεμίαν πληγὴν τοῦ ἔθνους ἐθεράπευσεν, ἀλλὰ καὶ νέας βαθυτέρας ἤνοιξε, καὶ ἐπὶ τέλους ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἔθνος τὴν εὐθύνην τῆς παρὰ νόμου καταστάσεως, εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ πατρίς ἡμῶν καὶ νὰ θεωρῇ αὐτὸ ὡς αἷτιον τῆς νῦν καχεξίας! Δὲν εἶναι μικρὰ τόλμη καὶ ἀκατανόμαστος περιφρόνησις πρὸς τὸ ἔθνος, τὸ ὑπουργικὸν ὄργανον, ἡ ἐκφρασις τῶν πεποιθήσεων τῆς νῦν κυβερνήσεως καὶ ἰδίως τινὸς ὑπουργοῦ νὰ ἐξυβρίξῃ δημοσίᾳ τὸ ἔθνος; Βαρυθυμοῦσα ἤδη ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν δεινὴν θέσιν τῆς πατρίδος μας παραδέχεται μὲν ὅτι « ἡ εὐθύνη, ἐὰν βαρύνῃ μόνον τὴν Κυβέρνησιν, ταύτην πρέπει νὰ συμμαρισθῶσι πάντα τὰ ἀλληλοδιαδόχως πρόσωπα καὶ οὐχὶ μόνον οἱ συγκροτοῦντες τὸ ἐνεστῶς ὑπουργεῖον, οἵτινες ἴσως συνετέλεσαν ὀλιγώτερον ἄλλων εἰς τὴν ἐκρυθμὸν κατάστασιν, εἰς ἣν ἐσχάτως περιήλθομεν.... » ἀλλ' ὅταν κατωτέρω ἐπιφέρῃ καὶ τὸν ὅλως ἀδίκον καὶ ὑβριστικὸν πρὸς τὸ ἔθνος συλλογισμόν ὅτι « ὁ ἀποδίδων τὴν εὐθύνην εἰς τὴν κυβερνήσιν ἀποδίδει αὐτὴν εἰς τὸ ἔθνος, διότι ἐκείνη εἶναι ἀπόρροια τούτου καὶ διότι τὰ σφάλματα καὶ αἱ ἐλλείψεις ἐκείνης ἐπιβαρύνουσιν ἐπίσης τὸ ἔθνος », δεικνύεται ἀληθῶς τὸ ἔθνος ἄξιον μομφῆς, διότι ἔτυχε τοιούτων κυβερνώντων καὶ διότι ἔδειξεν ἐπὶ

τοσοῦτον μακρὰν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀνοχὴν πρὸς κυβέρνησιν μὴ σεβασθεῖσαν οὐδὲν αὐτοῦ πολιτικὸν δικαίωμα.

Τί πταίει τὸ ἔθνος, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἀντὶ, ὡς ἔλεγε βουλευτὴς τις, νὰ στερεώσῃ ἐσωτερικῶς τὴν εὐνομίαν καὶ νὰ μὴ φέρῃ πρόσκομμα εἰς τὸ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ βουλευτικὸν βῆμα γενναῖον καὶ ἐμβριθές, ἐθεώρησεν ὠφελιμώτερον ἢ Ἑλλάς μόνον κατὰ τύπον νὰ συγκαταριθμηται εἰς τὰ συνταγματικὰ κράτη, καὶ τὰ νομοθετικὰ αὐτῆς σώματα νὰ σύγκεινται ἐξ ὀργάνων πειθηνίων εἰς αὐτὴν; τί πταίει τὸ ἔθνος, ἂν ἐζήτησεν ἡ Κυβέρνησις τὴν νεκρικὴν σιγὴν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ ἐπεδίωξε τὸν βίον τοῦ ἐρημίτου ἐντὸς τοῦ περιφράγματος τῶν ὑπουργικῶν καταστημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται μόνον μεγαλαυχῇ ἔγγραφα; Ἐπειτα προσθέτει, πταίει τὸ ἔθνος ἂν διάφοροι διαδηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως ἐδογματίσαν τὴν πολιτικὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἀπομονώσεως καὶ ἐθεώρησαν τὴν Ἑλλάδα ἐν πολιτικῇ ἀκινήσει, ὑπνώτουσαν καὶ ἔχουσαν ἀνάγκην νεκρικῆς ἀταραξίας πρὸς ἀνάρθρωσιν; Τοιαῦτά τινα, ἐνθυμούμεθα, ἔλεγεν ἐνώπιον τῶν ὑπουργῶν καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς βουλῆς ἀξιότιμός τις βουλευτὴς τὸν Μάϊον τοῦ 1860, καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους οἱ αὐτοὶ καὶ νῦν ὑπουργοὶ φέροντες τὸ διάταγμα τῆς διαλύσεως τῶν βουλῶν, διότι ἐτόλμησεν ἡ βουλὴ νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργείου καὶ νὰ μὴ ἐκλέξῃ πρόεδρον τὸν υποψήφιόν του Καλλιφρονᾶν, μετὰ πολλῆς ἀναξιοπρεπείας εἰσέπήδησαν ἐπὶ τοῦ βήματος καὶ μετὰ καγχασμοῦ διεκοίνωσαν τὴν διάλυσιν καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς βουλευτάς, τὸν ἔφορον καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ γραφείου ἀπαιτοῦντες καὶ τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχείων τῆς βουλῆς! Ὁ Βασιλεὺς ἐφεισιβάλλων τὴν ἀπόφασιν ἐνώπιον τοῦ ἔθνους ἐζήσκησεν ἐν τῶν συνταγματικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων· ἡ δὲ Κυβέρνησις διὰ τὴν πρωτοφανῆ τῆς βουλῆς εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἀπειθείαν καὶ παρακοὴν ἐκήρυξεν ἄσπονδον πόλεμον κατὰ τῶν ψηφηφορησάντων ἐναντίον τῶν διαταγῶν τῆς καὶ κατεδίωξε καὶ αὐτὸν τὸν προταθέντα ὡς υποψήφιον αὐτῆς πρόεδρον, διότι οὗτος προσκληθεὶς, ἵνα ὀποστηρίξῃ τὸν ὑπουργικὸν συνδυασμὸν, εἰς ὃν περιλαμβάνετο καὶ ὁ νῦν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τι ὑψηλὸν πρόσωπον « καθυποβάλλων τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ὑπὸ τὴν κρίσιν ὑμῶν νομίζω, ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ἀφεθῇ ὁ λαὸς ἐλεύθερος, εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος καὶ νὰ τηρηθῇ τὸ ὑποσχόμενον ὑπουργικὸν πρόγραμμα. » Καὶ τῷ ὄντι ἡ Κυβέρνησις μετὰ τὴν διάλυσιν θέλουσα νὰ δείξῃ μᾶλλον τὰς συνταγματικὰς πεποιθήσεις αὐτῆς, ἢ τὴν ἀποδιδόμενην πολιτικὴν περίνοιαν, ἐξέδοτο περίδλεπτόν τι πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοῦ στόμφου, τυμπανοκρουσιῶν καὶ τοιχοκολλήσεων ἀναγγέλλον εἰς τε τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς τοὺς δήμους τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἄχρι τότε καταπατηθέντων συνταγματικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν

μέλλουσιν τοῦ ἔθνους εὐδαιμονίαν, δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἐγερτήριο τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους καὶ ὡς τὸ θανατηφόρον κτύπημα κατὰ τῆς ἐπιμέπτου αὐτοῦ νάρκης. Τὸ πρόγραμμα ἐκεῖνο ὑπῆρξε πρῶτον μὲν ἐπίσημος καταδίκη τοῦ συστήματος καὶ τῆς πορείας τῶν παρελθουσῶν κυβερνήσεων ἀναφέρον ῥητῶς, ὅτι «μέχρι τοῦδε αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ δὲν ἐνηργεῖντο νομίμως καὶ ὁ λαὸς δὲν εἶχεν ἀκώλυτον καὶ ἐλευθέραν τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος... Τὸ δὲ συμπέρασμα τοῦ προγράμματος ἦτον, ὅτι αἱ βουλὴ δὲν ἦσαν γνησίαι καὶ νόμιμοι ἐκφρασις τοῦ ἔθνους, μολονότι πάντες ἐνθυμοῦνται, ὅτι καὶ ἡ διαλυθεῖσα βουλὴ ἦτον δημιούργημα τοῦ ἰδίου Μιαούλη. Πρὸς τούτοις δὲ καταδικάζον καὶ τὴν ἰδίαν κυβέρνησιν χρησιμεύει ὡς νέα καταδικαστικὴ ἀπόφασις κατὰ τῆς μέχρι τοῦδε ἀντισυνταγματικῆς πορείας· διότι ἐνῶ ἡ Κυβέρνησις ἐδείκνυε μεταμέλειαν διὰ τὰς παρανομίας τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπεθύμει τὴν εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τοῦ Συνταγματικοῦ χάρτου, ἔδειξεν ἐμπράκτως, πόσον ἰσχύει ἡ καλπονόθευσις καὶ ἡ ἐπέμβασις, πόσον κήδεται περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους, πόσον σέβεται τοὺς νόμους τῆς πατρίδος τῆς καὶ τέλος πάντων, ὅτι μηδενίζεται πᾶσα τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς ἐπιβρόχῃ ἀπέναντι τοῦ ὄγκου τῆς ἐξουσίας τῆς. Ἡ τοιαύτη δημοσίαι καὶ φανερά τῶν κυβερνώντων ἀντίφασις, μολονότι δὲν ἦτον πρωτοφανής, διότι δυστυχῶς οἱ ὑπουργοὶ τοιοῦτον πάντοτε εἶχον κανόνα εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πορείαν, ἥ μᾶλλον εἰς τοιοῦτον ὑπήγοντο, ὥστε καταβαίνοντες τῶν ὑπουργικῶν βαθμίδων καὶ ἀπαλλαττόμενοι τοῦ βάρους τῶν χαρτοφυλακίων κατέκρινον καὶ κατεδίκαζον εἰς τοὺς διαδεχθέντας, ὅτι αὐτοὶ ὄντες ὑπουργοὶ ἐνήργουν, ἔδειξε πλέον εἰς τὸ ἔθνος, ὅτι πρέπει νὰ σκέπτηται περὶ τῆς τύχης του, περὶ τῶν δικαιωμάτων του, νὰ μὴ ἐλπίζει ἐκ τῆς συγκαταβάσεως τῶν κυβερνώντων καὶ νὰ λύσῃ τὴν ἀξιόποινον μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν σιγὴν. Ἐπειτα ἐνῶ πανταχοῦ γενικὴ ἐγείρετο κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἡ κατακραυγὴ, ἐνῶ εἰς τὰς γενικὰς ἐκφράσεις καὶ ἐθνικὰς διαδηλώσεις ἐδεικνύετο, πόσον ἡ παροῦσα κυβέρνησις ἀπῆλαυε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἔθνους, καὶ ποία ἦτον ἡ ἠθικὴ αὐτῆς βαρύτης, ἐνῶ ἔβλεπε καθαρώτατα, ποῦ ἐμέλλε φθάσει τὸ ἔθνος (διότι δὲν δυνάμεθα ποτε νὰ ἀποδώσωμεν τοσαύτην ἄγνοιαν καὶ ἑλλειψιν προνοίας τῶν κοινοτέρων πραγμάτων), καὶ ὅτι ἡ περαιτέρω αὐτῆς ἐπιμονὴ ἦτον ἀνωφελὴς καὶ πλήρης κινδύνων καὶ δι' αὐτὴν καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν· ἐνῶ καὶ ὁ τύπος πρὸ χρόνων ὑπεδείκνυε τὸ ἄτοπον καὶ τὸ ἐκρυθμον τῆς πορείας καὶ πλεῖστοι ἐσυμβούλευον αὐτὴν νὰ σκεφθῇ καλλίτερον ποίαν εὐθύνην ἀναδέχεται, καὶ ὅτι πρέπει τέλος πάντων νὰ ὑπολογίσῃ καὶ τὰς συνεπείας ἐκάστου πολιτικοῦ βήματος· ἐνῶ ταῦτα πάντα συνέβαινον καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος ἀπῆτει γενικὴν καὶ ῥιζικὴν μεταβολὴν, ὁ Μιαούλης ἐνέκρινεν ὡς ὠφελιμώτερον εἰς τὴν πολιτείαν τὰς συνήθεις καὶ συχνὰς

τροποποιήσεις καὶ ἀλλεπαλλήλους μεταρρυθμίσεις τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, αἵτινες ὄχι μόνον ὑπερέβησαν πᾶσαν ἰδέαν πλεονασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πληθύος τῶν διαφόρων μεταβολῶν παρήγαγον ὑπουργεῖον ἀναλογον τῶν τερατωδῶν μυθολογικῶν παραστάσεων. Τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον ἦτον ἀδύνατος καὶ αὐτὴ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἀλληλουχία πρὸς τὰς ἐνεργείας των, ἀλλὰ καὶ συνυπῆρχον ἐν τῷ ἠθικῷ αὐτῆς προσώπῳ στοιχεῖα ὅλως ἀντίθετα πρότερον ἰσοπεδωθέντα καὶ ὑποκρύπτοντα τὰς ἰδέας των χάριν ἰδίων συμφερόντων. Ἀπέχομεν νὰ κρίνωμεν πόσον εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ Α. Μ. ὑπέβαλλεν εἰς συχνὰς ἐγχειρίσεις τὸ Κυβερνητικὸν σῶμα διὰ νὰ ἀνεύρῃ τὰ κατάλληλα καὶ ἱκανώτερα πρόσωπα ἢ διὰ νὰ περιποιηθῇ ἀτομικὰς ἀξιώσεις, τοῦτο μόνον νομίζομεν εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ συχναὶ ἐγχειρίσεις βλάβασαι μεγάλως καὶ διακωλύσασαι τὴν ἐνότητα τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας ἔφερον κοινωνικοὺς περισπασμοὺς, καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐπικρίνωμεν δικαίως τὴν ἀνάμειξιν τῆς ἐπιθυμούσης νὰ καταλάβῃ θέσιν Μέντορος εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος Αὐστρίας, ἥς ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα ἐσχάτως ὑπερέβη πᾶν ὄριον καὶ ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ἅπασαν τὴν διπλωματικὴν αὐτῆς περίνοιαν καὶ ἱκανότητα διὰ νὰ καταπείσῃ τὰς ἄλλας δυνάμεις, ὅπως ἐπεμβῶσι καὶ καταπαύσωσι τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἀδελφικὴν χύσιν τοῦ αἵματος. Πῶς θέλετε λοιπὸν νὰ μὴ ψυχρανθῇ τὸ ἔθνος κατὰ τῆς πορείας τοιαύτης Κυβερνήσεως, νὰ μὴ ἀγανακτήσῃ διὰ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ὅταν βλέπῃ ὅτι τὸ μόνον καὶ θεμελιῶδες τοῦ πολίτου δικαίωμα, ἐφ' οὗ ἀληθῶς ἐδραίουται τὸ συνταγματικὸν αὐτοῦ πολίτευμα καὶ διὰ τῆς ἐλευθέρως αὐτοῦ ψήφου ὁ πολίτης λαμβάνων ἐμμέσως ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ τῆς πολιτείας καὶ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του καὶ ἀναβιβαζόμενος εἰς τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα τοῦ νομοθέτου, δύναται νὰ εἴπῃ « οἱ νόμοι τῆς πατρίδος μου εἶναι φωνὴ ἐδική μου » ὅταν, λέγομεν, τὸ ἱερὸν τοῦτο δικαίωμα κατεπατήθη, ἀντικατέστη ὑπὸ τῆς βίας, τῆς εἰκονικότητος καὶ καλπονοθεύσεως; ὄχι μόνον ἀφῆρέθη ἡ ψῆφος τοῦ πολίτου, ἐπομένως καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ζωὴ καὶ ἐλευθερία, ἀλλὰ καὶ μετὰ μεγίστης θλίψεως εἶδε τὸ ἔθνος, ὅτι ἡ πολιτικὴ μέριμνα τῶν κυβερνήσεων εἰσῆγαγεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ νέους θεσμοὺς ἀναπτύσσοντας τὰ σπέρματα τῆς δυσπιστίας, τῆς δουλοφροσύνης. Μὴ θέλοντες νὰ ἐξογκώσωμεν τὰ πράγματα, ἀναφέρομεν ὅτι ὁ ἄλλοτε πρωθυπουργὸς ὑπουργείου εἶπεν ἐν τῇ Γερουσίᾳ, καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἐπανάστασις διήρκει. Ὁ Γερουσιαστὴς οὗτος μὴ ἔχων βεβαίως πλήρη τὴν τόλμην νὰ εἴπῃ καθαρῶτα τὴν κατάστασίν μας προσέθηκε μόνον « οὐδεὶς νόμος ἔμεινε καὶ μένει σεβαστὸς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, πολλὰ ἀδικήματα ἔγειναν καὶ γίνονται μέλη τῆς κοινωνίας, ἐναντίων τῶν νενομισμένων ἀφαρπάζονται ἀνευ ἐντάλματος ἐκ τῶν οἰκογενειῶν καὶ ρίπτονται εἰς τὰς φυλακάς, πολλὰ πολυειδεῖς ἐνεργοῦνται ἐκτοπίσεις, δι' ὧν προσβάλλονται

τὰ τοῦ πολίτου συμφέροντα. » Τὸ ὑπουργεῖον καίπερ παρευρισκόμενον ἐν σώματι ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἤκουε τὴν ἐπίσημον ταύτην κατηγορίαν ἀλλ' ἀπέφυγε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα. Ὅταν εἰς τοιαύτην πολιτικὴν πορείαν φθάσῃ κυβέρνησίς τις, εἶναι δυνατόν νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἔθνους; εἶναι δυνατόν νὰ ἐπικρατῇ τὸ πνεῦμα τῆς συμπνοίας καὶ τῆς εἰρήνης μεταξὺ λαοῦ καὶ τοιαύτης Κυβερνήσεως; Δὲν πρέπει προσέτι νὰ παραλείψωμεν ὅτι εἰς τὸν ὀργανισμόν τῆς Κυβερνήσεως περιελήφθησαν καὶ νέοι ὑπάλληλοι, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον ἦτον νὰ παρακολουθῶσι τοὺς πολίτας καὶ νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὸν οἰκιακὸν βίον, καὶ ὅτι ἀφειδῶς διεμοιράζοντο τὰ μέσα τῆς διαφθορᾶς διὰ νὰ διεγείρῃσι τὸν ἀδελφὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τὸν υἱὸν κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ παραλύσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς δεσμοὺς τῆς οἰκογενείας! Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν ὅτι καὶ τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες περικλείουσι τὰ μυστικά τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς τιμῆς εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν τοῦ εἰσαγγελέως, δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν καὶ νομιμότητα τῆς τάξεως.

Ἐπειτα μήπως καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐφρόντιζε περὶ τῆς ὕλικῆς τοῦ λαοῦ εὐζωίας, ἀφοῦ ὀλίγον τὴν ἐμελλε περὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἐλευθεριῶν καὶ τῶν δικαιοματίων του; Μόνον ἡ ἰδιωτικὴ δραστηριότης καὶ ἐνέργεια τοῦ πολίτου, μόνη ἡ ἰδιάζουσα εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων προχειρία πρὸς ἀνάπτυξιν ἐπέφερον τὴν ὑπάρχουσαν εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς βιομηχανίας πρόοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ὅχι μόνον οὐδεμίαν ἔδωκεν ἡ Κυβέρνησις συνδρομὴν καὶ ὥθησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ λαοῦ, ὡς πάντες γνωρίζουσι, κατηνάλωσεν εἰς ματαίας καὶ ἀνοήτους δαπάνας. Ὁ δυστυχὴς λαὸς ὑποφέρει καὶ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους καὶ τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος, καταβάλλων τόσους κόπους διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ θρέψῃ τὴν οἰκογένειαν του, στερεῖ πολλάκις ἐκ τοῦ στόματος τῶν πεινῶντων τέκνων του τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸ λεπτὸν αὐτοῦ εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον καὶ δίδων τὸν ἀνάλογον φόρον ἐκπληροῖ προθύμως τὸ καθήκον του, ἐλπίζων ὅτι τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο, ἱερὸν κεφάλαιον τῶν κόπων καὶ τῶν μόχθων τοῦ λαοῦ, οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ εἰμὴ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους, νὰ δώσῃ ὥθησιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος του. Ποτὲ δὲν πιστεύει ὅτι οἱ μόχοι οὗτοι τοῦ πολίτου, τῶν ὁποίων ὁ προσρισμὸς εἶναι τόσον ἱερὸς, ἀντὶ νὰ δαπανηθῶσι πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του, πρὸς ἐξευγενισμόν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν αἰσθημάτων τῆς κοινωνίας, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν καὶ ἀνακούφισιν τοῦ πολίτου ἐκ τῶν τόσων βασάνων καὶ κόπων, μέλλουσι νὰ χρησιμεύσωσιν ἢ διὰ νὰ ἐξαχρειώσωσι τὰς ψυχὰς τῶν πολιτῶν καὶ εἰσάξωσι τὴν δουλοφροσύνην καὶ κατασκοπεῖαν ἢ διὰ νὰ κατασπαταλεθῶσι χάριν ἀφοσιώσεως εἰς πομπὰς καὶ ἐπιδείξεις ἀνωφελεῖς, εἰς δαπάνας ματαίας καὶ βλαβεράς πρὸς τὸ ἔθνος. Ἡ Ἑλλὰς μὲ τοὺς

ολίγους αὐτῆς πόρους, οἵτινες κατ' ἔτος βαθμιαίως αὐξάνουσιν, ἡδύνατο ὄχι μόνον νὰ θεραπεύῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους καὶ νὰ βελτιώσῃ τὴν εὐζωίαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ καὶ κεφάλαια ἱκανὰ δι' οἰασδήποτε αὐτῆς χρείας καὶ μελλούσας σπουδαίας περιστάσεις. Ἀλλ' ὅταν κατ' ἔτος δαπανῶνται τόσα ἑκατομμύρια ἀσκόπως ἢ μᾶλλον πρὸς ἀφροσύνην καὶ περιποίησιν τῆς ματαιοφροσύνης, ὅταν, διότι τὸ σύστημα θέλον νὰ ἔχῃ σιδηρᾶν πλειονοψηφίαν καὶ ἐπιβάλλῃ τὴν γνώμην του, ρίπτῃ ἄνευ ἀνάγκης εἰς τὴν δάχιν τοῦ ἔθνους μισθοὺς 10 γερουσιαστῶν, ὅταν δαπανῶνται πρὸς ἀνέγερσιν βουλῆς, τοῦ διπλωματικοῦ τούτου περιθόλου, πλεόν τῶν 2 ἑκατομμυρίων, ὅταν πρὸς ἀνέργεσιν τελωνείου καὶ ἀγορὰν ὅπλων κακῆς ποιότητος ρίπτεται ἀπρονοήτως πλεόν τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου, εἶναι δυνατόν ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἔθνους κατάστασις νὰ βελτιωθῇ, ἡ δημοσία πίστις νὰ παγιωθῇ καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔχῃ πίστιν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν; Μόλις καὶ μετὰ βίας ἡ Κυβέρνησις, εὐρεθεῖσα ἐσχάτως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς χρηματικὴν ἀμηχανίαν, ἡδυνήθη νὰ συνάψῃ δάνειον ἐπὶ ὑποθήκῃ μετὰ τῆς Τραπεζίτης δι' ἓν ἑκατομμύριον δραχ. τούτου δὲ δαπανηθέντος, ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις ἐπεδίωκε νέον δάνειον, ἡ Τράπεζα εὔρε μύριας προφάσεις διὰ νὰ ἀποποιηθῇ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀρκεῖ νὰ δείξῃ ποία ἡ δημοσία πίστις τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἀλλ' ἄρα γε διὰ τὴν τοιαύτην ἔκρυθμον καὶ καχεκτικὴν κατάστασιν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν δολίαν διάθεσιν καὶ συνείδησιν προδοσίας πρὸς τὴν πατρίδα; πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐξέλιπεν ἐκ τῶν γόνων τοῦ Μιαούλη, Κουντουριώτη καὶ Βότσαρη ὁ πόθος τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος; ὅτι ἡ προσωπικὴ αὐτῶν φιλχυτία καὶ ἐγωϊσμός, ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐξουσίας των ἐτύφλωσαν αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑπηρετῶσιν ἢ τὰ πάθη αὐτῶν, ἢ ξένην πολιτικὴν καὶ νὰ μὴ ἔχωσιν ἱκανὴν ἀνεξαρτησίαν νὰ ἀντικρούσωσι τὸν ὄγκον τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς αὐτοὺς ἀντεθνικῆς πολιτικῆς; Δὲν τολμῶμεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι εἶναι δυνατόν προδοσίᾳ τῆς πατρίδος νὰ εἰσδύσῃ εἰς καρδίαν Ἑλλήνων, παραδεχόμεθα μόνον ὅτι αἱ ριζωθεῖσαι δυστυχῶς ἀτομικαὶ διενέξεις καὶ αἱ φιλαρχικαὶ ἰδέαι, πρὸς δὲ καὶ ἡ κακῶς ἐννοουμένη προσωπικὴ φιλοτιμία κατεσκίασαν τοὺς εὐγενεῖς πόθους, οἵτινες ἔπρεπε νὰ ᾔναι τὸ κύριον τῶν κυβερνώντων μέλημα, καὶ ὥθησαν αὐτοὺς εἰς βήματα, ἅτινα ἤνοιξαν μέγα χάσμα μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ ἔθνους καὶ ἐπέφερον τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς, τὴν χύσιν τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος, τῶν ὁποίων αἱ πληγαὶ δὲν θέλουσιν ἐπουλωθῇ ταχέως. Ἡ τοιαύτη τῆς πατρίδος ἡμῶν κατάστασις, ἡ ἀπρονόητος καὶ ἀπερίσκεπτος πῶρεϊς τῆς Κυβερνήσεως, διήγειρε πανταχόθεν παράπονα καὶ δικαίαν ἀγανάκτησιν· κυρίως δὲ συνεχίνει ζωηρότερον τὰς εὐαισθήτους καρδίας τῶν νέων, οἵτινες ἐβλεπον, ὅτι αἱ ἐθνικαὶ ἐλπίδες κατὰ μικρὸν ἀπομαραίνονται, ὅτι τὸ στάδιον τῆς προόδου καὶ τῆς τιμῆς ἀντικαθιστᾷ ἡ ὀπισθοδρόμησις καὶ

ἡ ἀπραξία, ὅτι τὴν θέσιν τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἱκανότητος καταλαμβάνει ἡ δουλοφροσύνη καὶ ἀφροσύνη, καὶ τέλος πάντων ὅτι τὸ ἔθνος ἐφέρετο εἰς ἀφευκτον κίνδυνον καὶ βάραθρον. Πλεῖστοι καὶ μάλιστα οἱ ἐννοοῦντες καλλίτερον τὴν δεινὴν θέσιν τῆς πατρίδος καὶ αἰσθανόμενοι βαθύτερον τὴν θλίψιν, ἀναλογιζόμενοι ὅποια ἐπιβάλλονται αὐτοῖς πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα, καὶ ὅποιον δικαίωμα ἔχουσι νὰ ζητήσωσι τὴν βελτίωσιν καὶ ἀναχαιτίσωσι τὴν ὀλισθηρὰν τάσιν αὐτῆς, ἔδωκαν σιωπηρῶς τὸν ἐγκάρδιον ἀσπασμὸν καὶ ἤνωσαν τοὺς πόθους τῆς ψυχῆς μὲ τὰ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν. Εἰς τὰς ἀδόλους καὶ εἰλικρινεῖς καρδίαις, ὅπου τὰ αἰσθήματα εἶναι καθαρώτερα, ἡ συνεννόησις μεταβιβάζεται ὡς ἡλεκτρικὸς σπινθὴρ, ἡ δὲ ταχεῖα πρόοδος εἶναι τωρόντι καταπληκτική. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν σιωπηρῶς καὶ ἀφανῶς διεδόθη ὁ αὐτὸς παλμὸς εἰς ὅλον τὸ ἔθνος καὶ ὁ αὐτὸς πόθος ἐφαίνετο εἰς τὰς διαδηλώσεις του, ὡς νὰ ὠδήγει ἀόρατος χεὶρ τὰς κινήσεις αὐτοῦ. Τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου 1861 σύμπαν τὸ ἔθνος ὡς ἐκ συνθήματος διαδηλοῖ ποῖα αἰσθήματα ἔχει πρὸς τὴν ἐξουσίαν. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σύρος, τὸ Ναύπλιον, αἱ Πάτραι, αἱ Καλάμαι, τὸ Μεσολόγγιον, ἐκφραστικώτατα διαμαρτύρονται κατὰ τοῦ συστήματος καὶ τῆς Κυβερνητικῆς πορείας. Οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὁμογενεῖς διαδηλοῦσι τὰ αὐτὰ αἰσθήματα· ὁ δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος Κ. Τρικούπης ἐκφωνεῖ εἰς τὸ γενόμενον συμπόσιον λόγον ἀπαρέσαντα εἰς τὸ σύστημα δι' ἔλλειψιν τυφλῆς ἀφροσύσεως. Διάφορα ἐν Ἀθήναις συμπόσια ἀξιωματικῶν δικηγόρων καὶ πολιτῶν, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι προπώσεις ἐγένοντο ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τῶν καταπατηθέντων δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους, καὶ ἕτερα γινόμενα εἰς Ἄργος, δεικνύουσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καθαρώτερον τὴν πνευματικὴν τοῦ ἔθνους τάσιν, καὶ προκαλοῦσι τὰ ἀσκοπα ἐκεῖνα καὶ καταδιωκτικὰ τῆς Κυβερνήσεως μέτρα, ἅτινα μᾶλλον ἐπεβοήθησαν καὶ ηὔξησαν τὴν κατ' αὐτῆς δυσἀρέσκειαν. Ἐνῶ δὲ οἱ ἐθνικοὶ πόθοι ἦτον τὸ κύριον μέλημα τῆς κοινωνίας καὶ νέοι καὶ γέροντες συνεδέοντο διὰ νὰ ἀντιτάξωσι τὸ στῆθος αὐτῶν κατὰ τοῦ ὀλεθρίου καὶ διέποντος τὴν τύχην τῆς πατρίδος συστήματος, ἐνῶ ἐπεδιώκετο ὁ εἰλικρινὴς σύνδεσμος τῶν δύο στοιχείων τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γενεᾶς, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἔθνος πᾶσαν ἀνώμαλον περιπέτειαν καὶ βαδίζον ἐπὶ πεδίου στερεοῦ ζητήσῃ εἰρηνικῶς τὰ δίκαιά του καὶ τὴν συνταγματικὴν τάξιν, καθυπεβλήθη πρὸς τὸν Βασιλέα ἡμῶν ὑπόμνημα περὶ τῆς τάσεως τοῦ ἔθνους καὶ τῆς προμηνυομένης γενικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐξουσιῶν καὶ κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ συστήματος. Δὲν θέλομεν νὰ ἀδικήσωμεν τὸν καθυποβαλόντα τὸ ὑπόμνημα τοῦτο καὶ ὑποδείξαντα εἰς τὸν Βασιλέα τὴν ἀνάγκην μεταβολῆς, καθόσον αἱ καθυποβληθεῖσαι παρατηρήσεις ὑπηγορεύθησαν μὲν ἐξ αἰσθήματος ἀγάπης καὶ ἀφροσύσεως πρὸς τὸν Βασιλέα, ἤθελον δ' ἀποδῆ ὠφελίμοι καὶ πρὸς τὸ ἔθνος, ἐὰν συνέβαινεν ἀληθῆς με-

ταβολή τοῦ συστήματος· διότι ἡ ὑπὸ τοῦ ὑπομνηματογράφου κριθεῖσα καὶ τοῦ ἐνὸς μέλους μεταβρύθμισις οὐδὲν ἄλλο καλὸν ἐπέφερεν εἰ μὴ τὴν εἰσέλευσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν προσώπου δυναμένου μὲν νὰ γνωρίζῃ καλλίτερον τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν τάσιν αὐτοῦ, ἀνικανοῦντος ὁμῶς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀλλείψεων τῆς κοινωνίας, καὶ ἂν εἶχεν ὅλην τὴν ἀξίαν καὶ ἱκανότητα. Μολονότι δὲ δὲν γνωρίζομεν καθαρῶς τὰ αἴτια, ἅτινα κυρίως προεκάλεσαν καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀντιφατικὴν τοῦ ὑπουργείου μεταβολήν· οἷον οὔτε παραδεχόμεθα, ὡς τινες νομίζουσι βέβαιον, ὅτι ἡ εἰσέλευσις τοῦ νέου ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν Κ. Χριστοπούλου προῆλθεν ἐκ τινος διαφωνίας συμβάσης πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, οὔτε ἀναφέρομεν, ὡς ἔχον πλήρες κύρος καὶ τὸ ὑπὸ πλείστων ὡς θετικὸν γεγονὸς παραδεδεγμένον, ὅτι δηλαδὴ ἡ συμβάσις πτώσει τοῦ πρώην ὑπουργοῦ Κ. Νικολάου Παπαλεξοπούλου, προῆλθεν ἐκ τῆς ἀφελοῦς εἰλικρινείας, μετ' ἧς οὗτος ἀπέδωκεν ἄλλα χροῦ τὰς παρανομίας καὶ ἐπεμβάσεις τῶν ἐκλογῶν, γνωρίζομεν ὁμῶς ὡς θετικώτατον ὅτι ἡ εἰσέλευσις τοῦ νέου ὑπουργοῦ ἐπέφερε δύο τινὰ εἰς τὸ σύστημα, πρῶτον ὅτι συνεβίβασε καὶ κατέστησε δεκτὸν καὶ εὖνουν πρὸς τὴν αὐτὴν μεγαλόσχημον γέροντα, τοῦ ὁποίου μᾶλλον ὁ ἐγωϊσμός καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον, ἢ αἱ προλήψεις καὶ τὸ συμφέρον τῆς πολιτικῆς ἀποχρώσεως τῆς ὁμάδος αὐτοῦ μετέπεισαν νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα ὠριμώτερον, νὰ ἀποκρούσῃ ὕστερον τὰς φασμαγορικὰς προτάσεις τινῶν καὶ νὰ μεταβάλῃ, ὅτι ἡ γηραιὰ σκέψις αὐτοῦ καὶ πολλὰ πείρα προαπεφάτισε δηλ. νὰ μεταβάλῃ πολιτικὴν (ὡς νὰ εἶχε πολιτικὴν!) εἰς ἀντίθετον σημεῖον καὶ νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ἐκ τῶν περιφρήμων ἐπάλξεων, ἐξ ὧν ἤλπιζε, τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ συστήματος· δεύτερον ὅτι ἡ Κυβέρνησις δυναμένη νὰ ἀρύηται ἐκ τῆς ἀλλαξοπιστίας ὅ,τι ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον, καὶ βλέπουσα τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς θέσεως τῆς, ἔκρινε καταλληλότερον νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς δι' οἰασδὴποτε θυσίας καὶ οὕτω νὰ καταπλήξῃ καὶ καταπτοήσῃ πάντα τολμῶντα νὰ ὑψώσῃ κατ' αὐτῆς φωνήν. Τὸ καταδιωκτικὸν τοῦτο καὶ μέχρις ὑπερβολῆς μέτρον ἀντὶ νὰ γαληνιάσῃ τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνίας ἐτάραξεν αὐτὴν περισσότερον. Νέαι λοιπὸν παμπληθεῖς καὶ σπουδαῖαι κατηγορίαι ἀπεδόθησαν καὶ πρὸς σεβαστὰ τῆς κοινωνίας πρόσωπα, τῶν ὁποίων ἡ σύλληψις ἐθεωρήθη ἀναγκαία. Μὴ τολμῶσα ὁμῶς ἡ Κυβέρνησις νὰ δείξῃ τὴν πλήρη αὐτῆς γενναιότητα διότι προέβλεπεν ἄφευκτον τὴν πτῶσιν τοῦ συστήματος, καὶ ἐνόει ὅτι οὐδεμίαν ἠθικὴν ἀξίαν ἔχει εἰς τὸ ἔθνος, ἔστρεψε τὴν λύσσαν τῆς καταδιώξεως εἰς πρόσωπα τῶν ὁποίων ἕνεκεν τῶν δεσμῶν τῆς πειθαρχίας ἤλπιζέτο καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς βεβαία μὲν ἡ ὑπακοή, ἡ δὲ ἀντίστασις μέγα τόλμημα. Οὕτω νύκτα τινὰ ἐν ὑπουργικῇ συμβουλίᾳ ψηφίζεται ἡ καταδίωξις τινῶν ὑπόπτων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, κατὰ δὲ τὴν 4. τῆς πρωίας προσκαλοῦνται νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸ φρουραρχεῖον αὐθωρεῖ

οί Κ. Κ. Χ. Ζιμβρακάκης, Δ. Βότσαρης, Ν. Μακρῆς, Α. Κλίμακας· οἵτινες ἐκεῖθεν αὐθωρεὶ ἀπάγονται διὰ τοῦ Φαλήρου εἰς Πειραῖα, ἐπιβιβάζονται εἰς πλοῖον καὶ ρίπτονται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Παλαμιδίου. Ἐνῶ δὲ ὁ λαὸς ἔμενε τεθορυβημένος καὶ τετραγμένος εἰς τὴν εἶδησιν ταύτην περιμένων νὰ μάθῃ τὸν λόγον τῆς καταδιώξεως, νέαι συλλήψεις πολιτῶν ἐνεργοῦνται, καὶ νέαι ἐξορίαι ἀξιωματικῶν διατάττονται. Πολλοὶ νέοι τῶν ἀξιωματικῶν ἐν οἷς ὁ Π. Μωραϊτίνης, Γ. Βάσσος, Δ. Σέκερης, Π. Κολοκοτρώνης, Γ. καὶ Κ. Μαυρομιχάλοι κλ. ἐξορίζονται εἰς διάφορα μέρη τοῦ κράτους· φυλακίζονται δὲ 14 πολῖται καὶ ὁ νῦν αἰχμάλωτος Π. Κορωναῖος χάριν τῆς ἡσυχίας τῆς πόλεως, καὶ ἀπαγγέλλεται κατ' αὐτῶν κατηγορία « ὅτι συνώμοσαν μετὰ προσώπων ἀγνώστων εἰσέτι νὰ μεταβάλλωσι τὰ καθεστῶτα, καὶ νὰ ἀπομακρύνωσι τοῦ θρόνου τὸν νόμιμον ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνα. »

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς σπουδαίας ταύτης κατηγορίας ἀνετέθη ἡ ἀνάκρισις εἰς τὴν σύντονον δραστηριότητα τῶν γνωστῶν Σπετσεροπούλου καὶ Μουντζουρίδου, οἵτινες καθ' ἐκάστην ἐπλήρουν τὰ ὀωμάτια τῆς ἀνακρίσεως γυναικῶν καὶ νηπίων παίδων διὰ νὰ ἐξιχνιάσωσι τὴν συνωμοσίαν. Ἀφίνοντες τὸ περίεργον τῆς ἀνακρίσεως δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν καὶ ἀφήσωμεν εἰς τὴν λήθην τὸ ἔγγραφον τῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσαγγελέως Κ. Μουντζουρίδου εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἕτερος κατέβαλεν ὅλην αὐτοῦ τὴν δεινότητα καὶ λογικὴν δύναμιν. Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν συλλογὴν τῶν ἀποδείξεων καὶ τῶν ἱκανῶν τεκμηρίων πρὸς μὀρφωσιν τῆς συνειδήσεως τῆς κατηγορίας, ὁ εὐφραδὴς Εἰσαγγελεὺς ἀνέπτυξεν ἱκανῶς τοὺς λόγους, οἵτινες ἔπεισαν αὐτὸν περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν κατηγορουμένων· ἰδίως δὲ θαυμάζομεν τὴν βαθύνοιαν, μεθ' ἧς κατενόησε τὸν συνειρμὸν καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν γεγονότων, ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ συνωμοσία· « Ἡ συνωμοσία αὕτη (ἀναφέρει εἰς τὸ ἱστορικὸν μέρος ἡ ἐκθεσις τοῦ εἰσαγγελέως, τὸ ὁποῖον μᾶλλον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν πολιτικόν) συνδέεται μὲ διαφόρους τοῦ παρελθόντος κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις, ἐν αἷς ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ὑπάρξεώς της καὶ τῆς τάσεως αὐτῆς, καὶ ἵνα κατανοήσῃ ταύτην ὁ δικαστής, πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀστυνομικῶν, τῶν πανεπιστημιακῶν καὶ τῶν πολιτικῶν δικῶν, τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν ἐδείκνυε τάσιν ἀναρχικὴν, ὅτι τὴν τάσιν ταύτην συνεμερίσθη ὁ τύπος, ὅστις ἔστρεψε πάντοτε τὰ πικρὰ βέλη του κατὰ τοῦ ἱεροῦ προσώπου θέλων νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν σεβασμὸν, ὃν ἕκαστος ὀφείλει πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα, καὶ ὅτι κατῴρθωσεν ὁ τύπος νὰ διαστρέψῃ τὰς ὑγιεῖς τοῦ στρατοῦ πεποιθήσεις καὶ νὰ ἐνσπείρῃ τὸ αὐτὸ ἀναρχικὸν πνεῦμα εἰς τὴν κοινωνίαν, εἰς τὸν στρατόν· ὅτι τέλος πάντων αἱ συμβᾶσαι εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς ταραχαὶ ἦσαν ἀπόρροια τῆς τάσεως ταύτης. » Τὴν ἐκθεσιν ταύτην λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὸ συμβούλιον τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ στη-

ριχθέν εις μαρτυρίας ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς Γενίσαρχῃ παραπέμπει τὸν Ὀκτώβριον (ἤτοι μετὰ πεντάμηνον ὑποδικίαν) νὰ δικασθῶσι ὡς ὑπαίτιοι συνωμοσίας ἐνώπιον τῶν κακουργιοδικῶν οἱ ἀνωτέρω καὶ τινες ἄλλοι, ἅπαντες συμποσούμενοι εἰς 26· τοῦ βουλευματος τούτου γίνεται ἀνακοπὴ ἐνώπιον τῶν ἐφετῶν καὶ ἀπολύονται τινες, παραπέμπονται δὲ οἱ νομιζόμενοι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀρχηγοὶ Κ. Κορωνάιος, Χ. Ζιμβρακάκης, Δ. Βότσαρης, Λ. Βούλγαρης, Σκαλτσογιάννης, Ζῆκος Π. Κολοκοτρώνης καὶ Ἄγις Κλεομένης. Γενομένης δὲ ἀναιρέσεως ἀπολύονται ὁ Βότσαρης καὶ Ζιμβρακάκης, οἱ δὲ λοιποὶ παραπέμπονται. Τοιουτοτρόπως ἀφοῦ ἐπὶ 8 μῆνας κατεβασκνίζοντο τόσοι ἀξιωματικοὶ καὶ πολῖται εἰς τὰς καθύγρους φυλακὰς ἢ δικαιοσύνη εὔρεν αὐτοὺς ἀθώους ἐκτὸς τῶν Κ. Κορωναίου, Π. Κολοκοτρώνη καὶ 5 ἐτέρων πολιτῶν. Τί δὲ ἐκέρδισε τὸ ὑπουργεῖον ἐκ τῶν τόσων καταδιώξεων καὶ παρνομειῶν, ἐκ τῶν ἐξοριῶν καὶ καθειρήξεων, ἐκ τῆς καταπίσεως τοῦ τύπου καὶ τῆς ἐλευθερίας; πρὸς τί νὰ ἐπιφέρῃ τοιοῦτον σάλον εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ ἐξαγριώσῃ τὴν μορφὴν αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ νὰ ἀπελπίσῃ ψυχὰς τινὰς νὰ μὴ φεισθῶσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπέρξεως;

Εἰς τὰς σκανδαλώδεις ταύτας δίκας καὶ καταδιώξεις πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν καὶ τὴν ψυχικὴν ἑξαψιν καὶ αὐταπάρνησιν τοῦ νέου Δοσίου πιστεύοντος ὅτι ἡ πατρίς ἀπαλλάσσεται τῶν δεινῶν αὐτῆς, ἐὰν ἤθελεν ἐκλείψῃ τότε ἡ βασιλεία. Εἰς τὰς σκανδαλώδεις καταδιώξεις καὶ εἰς τὰς κατὰ καιροὺς ἰδιοτροπίας τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀπρονοησίας ὀφείλομεν καὶ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς. Πεισθεῖσα τέλος πάντων καὶ ἡ Α. Μ. ὅτι ἡ κυβερνήσις τοῦ Μιαούλη ἀπεξεδύθη τοῦ ἡθικοῦ σεβασμοῦ, ὃν αἱ πατρικαὶ κυβερνήσεις ἐπιβάλλουσι διὰ τῆς πατριωτικῆς πορείας των εἰς τοὺς λαοὺς, ἔκρινεν ἐπάναγκες νὰ φέρῃ νέον ὑπουργεῖον στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ λαοῦ, πκρέχον εἰς τὴν κοινωνίαν τὰ ἐχέγγυα τῆς εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ συντάγματος· διότι ἡ γενομένη πρόσκλησις τοῦ ναυάρχου Κανάρη πρὸς σχηματισμὸν νέου ὑπουργείου ἐμφαίνει ἐν τῶν δύο, ἢ ὅτι τὸ ὑπουργεῖον Μιαούλη εἶχε χάσει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βασιλέως, ἢ ὅτι ἡ Α. Μ. ἐνόησεν ὅτι ἡ κατακραυγὴ τοῦ ἔθνους εἶναι δικαία καὶ ἡ περαιτέρω παράτασις τῆς ζωῆς τοῦ ὑπουργείου τούτου ἦτον ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ ἔθνος. Μαθὼν ὁ λαὸς τῆς Πρωτευούσης, ὅτι ὁ Βασιλεὺς προσεκάλεσε τὸν Ναύαρχον νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον, δὲν ἐπορεύθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μιαούλη διὰ νὰ τὸν συλλυπηθῇ, οὔτε ἦτον κατατεθλιμμένος, διότι πίπτει ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπιδοκιμάζουσι πράξεις τινὲς δημοτικῶν συμβουλίων, ἀλλ' ἐπορεύθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ναυάρχου ζητωκραυγαῖν καὶ χαιρετῶν αὐτόν. Ποίαν μεγαλειτέραν διαδήλωσιν τῆς ἐθνικῆς γνώμης ἔπρεπε νὰ ἴδωσιν οἱ νῦν ὑπουργοὶ διὰ νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ὁ λαὸς τοὺς ἀποδοκιμάζει; Καὶ μόλα ταῦτα ἀποτυχόντος τοῦ ὑπουργείου Κανάρη, εἶτε διότι οἱ προ-

ταθέντες αὐτοῦ ὅροι ἦσαν ὀλίγον ὀριμεῖς πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ μάλιστα ὁ ἀπαιτῶν τὴν κατάργησιν τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ ἐπεμβαίνοντος εἰς τὴν Κυβερνητικὴν παρείαν τῆς Ἑλλάδος, εἴτε διότι ὁ βασιλεὺς εὗρεν ἀκατάλληλον τὸν συνδυασμὸν τῶν προσώπων καὶ μὴ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκ τοῦ πλησίου, διατείνονταί τινες, ὅτι γνωρίζει, εἴτε τέλος πάντων, διότι ἔκρινεν ἀσύμφορον πρὸς τὸ ἔθνος νὰ μεταβῇ εἰς αἰφνίδιον καὶ ἄκρατον ἐλευθερίας μεταβολὴν, διετηρήθη τὸ ὑπουργεῖον Μιαούλη καὶ ἐξεφράσθη πρὸς τὸν ναύαρχον μόνον βασιλικὴ εὐαρέσκεια διὰ τοὺς καταβληθέντας ὑπ' αὐτοῦ κόπους. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ὑπουργείου Κανάρη, πολλαχῶς σχολιασθεῖσα καὶ ἀποδοθεῖσα εἰς προσωπικὰς ἀξιώσεις καὶ ῥαδιουργίας πολιτικὰς, ἐγέννησε νέας διενέξεις, νέους ἐρεθισμοὺς πολιτικοὺς, διότι ἡ Κυβέρνησις ἔπαυσε καὶ κατεδίωξε πάντα ὑπάλληλον πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν, ὅπωςδὴποτε συμμερισθέντα τὴν γενικὴν τοῦ ἔθνους συμπάθειαν ἢ τυχόντα εἰς τὴν παμπληθῇ τοῦ λαοῦ συρῆσιν. Ὅθεν καὶ ἡ 9 Ἰανουαρίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γόνιμος ἐποχὴ παύσεων καὶ καταδιώξεων πλείστων, ἐν οἷς συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ ἕως τότε Γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν, διότι ἐτόλμησε νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν τοῦ ναυάρχου νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ὑπουργὸς τὴν πατρίδα ἀγνοῶν ὅτι τοῦτο ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς μόνον τὰ μέλη τῆς παρούσης Κυβερνήσεως. Τότε ἐπαύθη ἐκ τῆς βουλῆς καὶ ὁ εὐγενὴς τὴν καρδίαν καὶ καθαρὸς τὸ φρόνημα Γ. Παράσχος, διότι μαθὼν ὅτι ὁ Κανάρης σχηματίζει νέαν κυβέρνησιν δὲν ἠδυνήθη νὰ κρύψῃ τοὺς παλμούς τῆς καρδίας καὶ εἶχε τὴν ὄψιν φαιδρᾶν.

Ἡ τοιαύτη λοιπὸν παρατράγωδος καὶ διηνεκὴς σειρά ἀλλεπαλλήλων παρανομιῶν καὶ πολιτικῶν σφαλμάτων ηὔξησεν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καταφορὰν καὶ ἐξεχείλισε τὸ κακόν. Διὸ ἐνῶ ἡ Κυβέρνησις ἐμελέτα νέας οἰκονομικὰς βελτιώσεις πρὸς εὐημερίαν τῆς πατρίδος καὶ εἰργάζετο συντόνως πρὸς λύσιν τῆς διαδοχῆς, λαμβάνει τὴν κεραυνοβόλον εἰδήσιν ὅτι εἰς τὸ Ναύπλιον φρουρὰ καὶ πολῖται ζητωκραυγοῦντες καὶ χαίροντες ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅτι οἱ ἐντόνου καὶ ἀξιοπρεποῦς προγράμματος ἀποκηρύττουσι τὸ ὑπάρχον σύστημα καὶ ζητοῦσι διάλυσιν βουλῆς, συγχάλεσιν ἐθνοσυνελεύσεως, σύστασιν ἐθνοφυλακῆς καὶ νέον ὑπουργεῖον συνταγματικόν. Καὶ τῶνόντι ἡ ἐν Ναυπλίῳ συστάσα ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν, δικηγόρων καὶ κτηματιῶν, τῶν Κ. Κ. Μ. Ἰατροῦ, Γ. Α. Πετμεζᾶ, Π. Ζαφειροπούλου, Β. Κορκίνου, Γ. Ἰατροῦ, Κ. Ἀντωνοπούλου, Γ. Δημητριάδου, Κ. Πετσάλη, Ἰω. Παπαζαφειροπούλου καὶ Π. Μαυρομιχάλη μετὰ τοῦ γραμματέως Γ. Ποσειδῶν, ἐξέδοτο τὴν 2 Φεβρουαρίου προκήρυξιν πλήρη πατριωτικῶν καὶ ἀκραιφνῶν αἰσθημάτων, τῆς ὁποίας αἱ ἀρχαὶ ἦσαν·

1) Κατάργησις τοῦ συστήματος καὶ ἀναγόρευσις νέου ἐγγυωμένου τὰς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ.

2) Διάλυσις τῆς διὰ βιαίων μέσων κατασταθείσης καὶ μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσης βουλῆς.

3) Συγκρότησις ἐθνοσυνελεύσεως ὑπισχνουμένης τὴν ἀνάκτησιν τῶν καταπατηθεισῶν τοῦ ἔθνους ἐλευθεριῶν καὶ πλήρωσιν παντὸς εὐγενοῦς καὶ ἐθνικοῦ πόθου.

Τὴν προκήρυξιν ταύτην ἡ στρατιωτικὴ φρουρὰ τοῦ Ναυπλίου παραδεχομένη ἐχαιρέτησε διὰ κανονοβολισμῶν καὶ ἐγκατέστησαν ἐσωτερικῶς πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς τάξεως, ἥτις τόσον εὐλαβῶς ἐτηρήθη, ὥστε οὐδὲ τὸ παραμικρὸν συνέβη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ Κυβέρνησις μαθοῦσα τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ὡς λέγεται, ἔμελλε νὰ γίνῃ γενικωτέρα τὴν 4 Φεβρουαρίου καὶ ὅτι ἡ σύλληψις φακέλλου περιέχοντος τὰς πρὸς τὰ ἐν Ἀθήναις μέλη ἐπιστολὰς καὶ φέροντος τὴν σφραγίδά τοῦ προξένου τοῦ Βελγίου ἐματαιώσε τὸ γενικὸν σχέδιον, ἔλαβε σύντονα καὶ ὀραστήρια μέτρα πρὸς περιστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως εἰσέτι εὐρισκομένης εἰς τὰ σπάργανα. Ἀφοῦ δὲ πρῶτον συγκαλέσασα ἐκτάκτως τὰς βουλὰς ἔλαβε πᾶσαν ἐμπιστοσύνην πρὸς διεξαγωγὴν καὶ κατάπαυσιν τοῦ ἀπονενοημένου κινήματος, διεμοίρασε τὸ ὀλίγον χρηματικὸν τοῦ ταμείου διὰ νὰ γίνωσι στρατολογίαι ἐκ πολιτῶν, καὶ διέταξε πάραυτα αἱ ὑπάρχουσαι στρατιωτικαὶ δυνάμεις νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς Κόρινθον, νὰ ἀποσταλῶσι δὲ διὰ θαλάσσης οἱ μὲν ὑποστράτηγοι Γενναῖος, Δ. Πλαπούτας καὶ Α. Μαυρομιχάλης εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Χατζῆ Πέτρος εἰς Μεγαρίδα· ἔπειτα ἐξέδoto δύο ἐγκυκλίους τῶν ὁποίων, ἡ μὲν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Φεβρουαρίου. ε. ε. τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς Νομάρχας καὶ Ἐπάρχους, ὅτι γενικὴ εἶναι ἡ ἀποδοκιμασία καὶ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἀπονενοημένου κινήματος ἐφιστῶσα πρὸς αὐτοὺς τὴν ταχείαν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του· ἡ δὲ τῆς 3 Φεβρουαρίου τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν στρατὸν καὶ χαρακτηρίζουσα μὲ ἀπαίσια χρώματα τὸ κίνημα, ἀνέφερεν ὅτι ὁ ὑποστράτηγος Χὰν διορίζεται στρατοπεδάρχης καὶ ὅσον οὐπω ἐλπίζεται ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ στρατοῦ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ ταῦτα μέτρα προσετέθησαν καὶ τὰ καταδιωκτικὰ κατὰ ἀπείρων πολιτῶν, ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὁποίων ἀνετέθη εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ Μουντζουρίδου καὶ Σπετσεροπούλου, οἵτινες ἐγέμισαν τὰς φυλακὰς ἐκ πολιτῶν καὶ νέων. Τότε ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ σύλληψις τῶν Κ. Δ. Καλλιφρονᾶ, Ε. Δεληγεώργη, Ι. Διαμαντοπούλου, Γ. Παράσχου, Κ. Πετσάλη κ. λ. τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ὑπερέβαινε τοὺς 100. Δὲν πρέπει προσέτι νὰ παραλείψωμεν καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν πολλῶν χειμαριωτῶν φερσοίκων καὶ ἀνυποδῆτων, οἵτινες

προσεκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ ἐμισθοδοτοῦντο διὰ νὰ φυλάττωσι τὸν θρόνον καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς τάξεως, τὴν διακοπὴν τῶν μαθημάτων τῶν Γυμνασίων καὶ Πανεπιστημίου καὶ τὴν παῦσιν τοῦ τύπου, ἅτινα δεικνύουσι πόσον ἐπεκράτει ἡ ἡσυχία ἐντὸς τῆς πρωτευούσης, τὴν ὁποίαν καθεκάστην ἀνήγγελλον τὰ βιενναῖα τηλεγραφήματα.

Ἡ δειχθεῖσα ταχύτης καὶ ἡ δραστηριότης τῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἑκτακτος καὶ μεγάλη· διότι τὴν 1 Φεβρουαρίου γενομένης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Ναύπλιον, τὴν πρωτὴν τῆς 4 ὁ Βασιλεὺς ἐπιθεωρεῖ τὸν εἰς Κόρινθον παραταχθέντα ἐκ 2. χιλ. στρατὸν πρὸς ὃν προσφωνεῖ. « Μετὰ βαθείας λύπης ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν θέλω νὰ δώσω πλέον τὸν ἐντιμὸν τίτλον τοῦ στρατιώτου στασιάζαντες ἐκηλίδωσαν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν· οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐγένοντο ἄπιστοι εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐπ' ἀγαθῶ καὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος ἐπιβάλλουν εἰς τὸν στρατιώτην ὡς πρώτιστον καθῆκόν του τὴν πίστιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸν Βασιλέα του τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τοῦ στρατοῦ... » Ἀναγγέλλων δὲ εἰς τὸν στρατὸν « ὅτι ἅπας ὁ λαὸς προσφέρεται προθύμως νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ τῶν καθεστώτων, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ, ὡς τὴν ἀσφαλέστεραν ἐγγύησιν τῆς εὐημερίας αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι καὶ τῆς δόξης του ἐν τῷ μέλλοντι ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸν τὴν τιμὴν τοῦ στρατοῦ. » Μετὰ τὴν προσλαλιὰν ταύτην ὁ μὲν Βασιλεὺς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ στρατὸς κατευθύνετο πρὸς Ἄργος· διαβαίνων δὲ τὰ στενὰ τῶν Δερβενιῶν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην ἠκούσθησαν μερικοὶ ἀκροβολισμοὶ εἰς τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, μολονότι τὸ στενὸν ἦτον ἀφύλακτον καὶ μόνον ἦσαν πρόσκοποί τινες ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεχώρησαν καὶ οὕτω τὰ βασιλικά στρατεύματα ἔφθασαν εἰς Ἄργος ἄνευ παραμικρᾶς ἀντιστάσεως τὴν πρωτὴν τῆς 6 Φεβρουαρίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Ἐπαρχία Τριπόλεως κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ οἱ πολῖται ἐνωθέντες μετὰ τῆς φρουρᾶς συλλαμβάνουσι τοὺς ἐναντιουμένους τὸν μοίραρχον τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὸν Νομάρχην καὶ ἀπάγουσιν αὐτοὺς εἰς Παλαμίδιον.

Θέλων δὲ ὁ ὑποστράτηγος καὶ γενικὸς διοικητὴς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, ὅπως κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον καὶ διακόψῃ τὴν ἐκτὸς αὐτῶν συγκοινωνίαν διατάσσει προσβολὴν πρὸς τὰ ἐκτὸς κατὰ τὴν Ἀρειαν τῶν ἐπαναστατῶν ὀχυρώματα, διότι ἡ ἄλωσις τῆς θέσεως ταύτης διέκοπτε τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου φερόμενον ὕδωρ· ἀλλ' ἡ πεισματώδης τῶν ἐπαναστατῶν ἀντίστασις, καὶ ἡ μετέπειτα κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν πλωτῶν κανονοστοιχιῶν ἀφευκτος θραῦσις τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, ἐὰν δὲν διετάττετο τοῦ πυρὸς ἡ παῦσις, ἔδειξαν εἰς τὸν ὑποστράτηγον, ὅτι, ἐὰν οἱ ἐπαναστάται ἐπεθύμουν τὴν χύσιν τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος, ἠδύναντο νὰ προξενήσωσι μεγάλας βλάβας εἰς τὸν βασιλικὸν στρατόν. Οὕτω κατὰ τὴν Ἀρειαν συνέβη ἡ πρώτη

ἀδελφοκτονία, καθ' ἣν ἔμειναν μὲν κύριοι τοῦ πεδίου οἱ ἐπαναστάται καὶ ἐβλάβη μᾶλλον ὁ βασιλ. στρατός, ἀλλ' ἔκτοτε πλέον ἤναψε καὶ ἡ προσωπικὴ τοῦ στρατοῦ φιλοτιμία, ἡ ἄνευ αἵματος συνδιαλλαγὴ σχεδὸν κατέστη ἀδύνατος, ὁ δὲ πόλεμος πεισματωδέστερος. Μὴ γνωρίζοντες τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης οὐδ' ἔχοντες τὴν ἀπαιτούμενην ἱκανότητα νὰ διαγράψωμεν καταλλήλως αὐτήν, ἃς μᾶς ἀκολουθήσῃ ὁ ἀναγνώστης πρῶτον εἰς τὸ στάδιον τοῦ βουλευτικοῦ περιβόλου, ἐνθα οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους, ἐνῶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀλληλοκτονοῦντο ἐξώθεν τῶν προχωμάτων τῆς Ἀρείας, παρεδέχοντο ἀσυζητητὴ τὸ νομοσχέδιον τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης, δυνάμει τοῦ ὁποίου τὰ πολιτικὰ τῶν στρατιωτῶν ἐγκλήματα θὰ δικάζονται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου καίτοι εἰς ταῦτα συνεταυτούργησαν ἢ συνέπραξαν πολιτικοί. ἔπειτα εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἥτις ἐξέδοτο τὴν ἐγκύκλιον τῆς 8 Φεβρουαρίου, τῆς ὁποίας μόνη ἡ ἀνάγνωσις διεγείρει τὸν οἶκτον τῆς ψυχῆς. Δὲν εἰξεύρομεν πόθεν οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ὠρμήθησαν καὶ ἀνεμίχθησαν εἰς πολιτικὰ ζητήματα, διακηρύξαντες εἰς τὸν λαὸν ιδέας μεσαιωνικὰς καὶ ἐπικρατούσας σήμερον μόνον εἰς κράτη θεοκρατικὰ, ὅπου ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ συντρίβεται ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ καταπατεῖται ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, οὗτινος μόνη ἡ θέλησις εἶναι νόμος. Χάριτι θεῖα νομίζομεν, ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἐφθάσαμεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἡ Α. Μ. παραδεχομένη ὡς μόνην ἰσχυρὰν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τῶν νόμων ἀποκρούει τὰς ἀρχὰς τῶν ἁγίων μας πατέρων. Εὐχαριστῶν ἐσχάτως ὁ Βασιλεὺς τὸν λαὸν διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ἀναφέρει καὶ τὴν ἐξῆς περικοπὴν ὅτι « διὰ τῆς διαγωγῆς σας Ἕλληνες ἀπεδείξατε ὅτι μόνον εἰς τὴν τάξιν καὶ εὐνομίαν, μόνον εἰς τὴν βασιλείαν τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὴν Συνταγματικὴν ἐνέργειαν τῶν ἐξουσιῶν ζητεῖτε καὶ ἀσφάλειαν καὶ εὐεξίαν καὶ πρόοδον... »

Ταῦτα λέγων δεικνύει ὅτι οὔτε κἂν ἀνέβησαν εἰς τὸν νοῦν τῆς Α. Μ. αἱ πρεσβευόμεναι ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀρχαὶ καὶ ριπτόμεναι ὡς ἡθικὴ τροφή εἰς τὴν κοινωνίαν, αἵτινες παρεπλάνησαν καὶ τὸν ἀγαθὸν τῆς φανερωμένης ἡγούμενον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ στρατολογήσας νὰ ζωσθῇ τὴν μάχαιραν διὰ νὰ βάψῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς ἀδελφικὸν αἷμα! Διὰ ταῦτα, νομίζομεν, ὅτι ἂν ποτὲ οἱ ἅγιοι πατέρες ἀναμιχθῶσιν εἰς πολιτικὰ ζητήματα (ὅπερ ἀπαγορεύουσι ῥητῶς οἱ ἀποστολικοὶ καὶ συνοδικοὶ κανόνες) αἱ διαδιδόμεναι παρ' αὐτῶν ἀρχαὶ πρέπει νὰ ᾔναι ἀπεικόνισμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, νὰ βασιζονται ἐπὶ τῆς Χριστιανικῆς ἰσότητος καὶ ἀγάπης, ἥτις συμφιλιοῖ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς δεσποτείας καὶ τυφλῆς ὑποταγῆς, ἥτις καταδικάζει τὴν λογικότητα τοῦ ἀνθρώπου. διότι τὴν κατάραν τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς ἀπειλοῦσι τοὺς παρ' αὐτῶν καλουμένους ἄφρονες, λυμεῶνας τῆς κοινωνίας καὶ αἰσχροὺς προδότας τῆς πατρίδος, ἐπισύρουσι μᾶλλον οἱ κα-

ταπατοῦντες τοὺς νόμους καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, οἱ μὴ σεβόμενοι τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ τέλος οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν δουλείαν τοῦ ὁμοίου των, ἀγνοοῦντες ὅτι « ὁ ἄνθρωπος εἶναι ναὸς Θεοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτῷ. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀσυνέτου διαγωγῆς τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῆς Ἀρείας τὸ ὑπουργεῖον ἐπιδιωκόν τὴν διάλυσιν τῆς ἐπαναστάσεως προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐξέδοτο διάταγμα ἀμνηστείας, δι' ἧς ἡ συγκατάβασις τῆς Α. Μ. ἐπεδαψίλευε τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἔλεος, 1) εἰς τοὺς μέχρι τῆς στιγμοῦ καθ' ἣν ἀρχίσῃ ὁ κανονοβολισμὸς προσελευσόμενους στρατιώτας εἰς τὰς βασιλικὰς ἀρχάς, 2) εἰς ἐκείνους τῶν ὑπαξιωματικῶν μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπιλοχίου περιλαμβανομένου, ὅσοι δὲν ᾔθελον ἀποδειχθῇ ὡς ἐνεργήσαντες κατὰ προηγουμένην συνωμοτικὴν συνεννόησιν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν, ἢ παρσύρθησαν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, καὶ δὲν ᾔθελον ἀποδειχθῇ ὡς προσπαθήσαντες ἀκολούθως νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς στρατιώτας νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς παρούσης ἀμνηστείας. Ἐπεφυλάττετο δὲ προσέτι νὰ ἐπεκτείνῃ ἡ Α. Μ. τὴν βασιλικὴν αὐτῆς συγκατάβασιν καὶ εἰς ἐκείνους τῶν ἀξιωματικῶν ἀνθυτασπιστῶν καὶ ἄλλων, οἵτινες διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ὑτέρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νομίμου τάξεως ᾔθελον φανῇ ἄξιοι τῆς συγκαταβάσεως ταύτης. Τὴν ἀμνηστείαν ταύτην οἱ ἐπαναστάται μετ' ἀγανακτήσεως μὲν ἀπεδοκίμασαν θεωρήσαντες αὐτὴν ὡς ἔχουσιν πολλὰ τὰ ὀλισθηρὰ καὶ πρὸς τοὺς παραδεχομένους αὐτὴν, καθυπέβαλον δὲ, ὡς λέγεται, εἰς τὰς εὐεργετίας δυνάμεις ὑπόμνημα δικαιολογοῦν τὸ κίνημα ἐσωτερικῶς καὶ ἀποδεικνύον, ὅτι οὐδόλως ἡ ἐπανάστασις συνεδέετο μὲ τὸν ἐπικρατοῦντα εἰς τινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἀναθρασμόν, ὡς ἡ ἀγαπητὴ Αὐστρία διεισδύειτο· ἀδύηλον δὲ ἂν τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν, καὶ πόσον διεφώτισε τὰς προστατίδας δυνάμεις περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῆς Ἑλλάδος καταστάσεως. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ Κυβέρνησις μέχρι τῆς λύσεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐξέδοτο πέντε διατάγματα ἀμνηστείας, τῶν ὁποίων μόνῃ ἡ ἀνάγνωσις δεικνύει τὰς γενομένας ἀσκόπους μεταβολὰς καὶ τροποποιήσεις τῶν προτέρων.

Συγκεντρωθέντος δὲ μετέπειτα ὅλου τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἔξωθεν τῆς Ἀρείας συμποσούμενου εἰς 6 χιλιάδας συγκροτεῖται ἑτέρα μάχη τὴν πρωτὴν τῆς 1 Μαρτίου καὶ διὰ τῆς λόγχης (ὡς ἔλεγον τὰ Κυβερνητικὰ τηλεγραφήματα) καταλαμβάνονται τὰ ὀχυρώματα τῆς Ἀρείας· μόνον δὲ ἡ θέσις τοῦ προφήτου Ἡλίου, ἣν ἐφύλαττεν ὁ νέος Δ. Γρίβας ἀντέστη μέχρι τῆς 10 Μ. Μ. ὅτε οὗτος βλέπων τὸ μάταιον καὶ ἀνωφελὲς τῆς ἀντιστάσεως διέταξε τοιαύτην ὑποχώρησιν, ὥστε καὶ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μὴ ὁμολογήσωσι τὴν ἀνδρίαν μεθ' ἧς ἐπολέμησε καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα καὶ ἐπιτυχίαν τῆς ὑποχωρήσεως. Εἰς τὴν

μάχην ταύτην, ἥτις ὑπῆρξεν εὐνους εἰς τὸν Βασιλ. στρατὸν διὰ λόγους ἀγνώστους εἰσέτι, ἐφονεύθη ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ ἀξιωματικὸς νέος Διβουνιώτης, πρὸς ὃν ὁ διοικητὴς Χάν ἀπέδωκε στρατιωτικὰς τιμὰς κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ, συνελήφθη δὲ καὶ ὁ Κ. Κορωναῖος αἰχμάλωτος.

Ἄλλ' ἐνῷ ἔξωθεν τοῦ Ναυπλίου ἐχύνετο καὶ πάλιν τὸ ἀδελφικὸν αἷμα καὶ ὁ βάσκανος δαίμων τῆς πατρίδος μας ἔχαιρε διὰ τὰς πληγὰς αὐτῆς, αἱ ἐπαρχίαι Σύρου, Χαλκίδος, Θήρας, Νάξου, Καλαμῶν ἐδήλουν τὴν γενικὴν τοῦ ἔθνους θέσιν καὶ συμπάθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως. Πρὸ πάντων δὲ ἡ Σύρος συνεμερίσθη τὸ κίνημα, ἥτις καίτοι πόλις ἐμπορίων φιλησύχων, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὴν κατάραν τῆς καρδίας κατὰ τῆς ἐπιμέμπτου διαγωγῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ μὴ καταδικάσῃ διὰ πράξεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μέτρα. Τὴν ἐκφρασιν τοῦ λαοῦ συμμερίζεται καὶ ἡ σταθμεύουσα ἐκεῖ φρουρά, ἣν διώκει ὁ δοξάσας εἰς Θεσσαλίαν τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα Λεωτσάκος καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως ἀσπάζεται καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ Π. Μωραϊτίνης. Ἐπειδὴ δὲ ἐκρίθη, ὡς λέγεται, προσφορώτερον καὶ μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς αὐτῶν ἢ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ἐπαναστάτας ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀποβιβάσθentes νὰ διασπάσωσι τὴν προσοχὴν τῆς ἐξουσίας, κατέλαβον τὸ ὑπάρχον ἐκεῖ ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιον καὶ κατὰ πρῶτον ἀπέρχονται εἰς Τήνον, ἵνα παραλάβωσι ἐκεῖθεν τὴν φρουράν, ἔπειτα κατευθύνονται πρὸς Κύθον, ὅπως παραλάβωσι τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τῆς ἐξουσίας πρό τινων ἡμερῶν ὑποδίκους Καλλιφρονᾶν, Δεληγεώργην, Διαμαντόπουλον Σωνιέρον κ. λ. π. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποβιβάσθωσι φαίνεται εἰς ἀπόστασιν μιλίου τὸ ἀτμόπλοιον Ἀμαλία σταλὲν ἐκ Πειραιῶς πρὸς καταδίωξιν μετὰ 200 στρατιωτῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Τσίρου καὶ Χρυσοβέργη. Ἀγνοοῦντες τὰ κατὰ τὴν μάχην καὶ ἂν εἶναι ἀληθὴς ἢ ἀποδιδόμενη εἰς τὸν Τσίρον καὶ Χρυσοβέργην δολοφονία, ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι κατὰ πρῶτον μὲν ὁ λοχαγὸς Τσίρος ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῶν ἐπαναστατῶν, ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατέλαβον θέσεις τινὰς διὰ νὰ ἀντισταθῶσιν, ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ Βασιλ. στρατὸς καὶ πρὶν ἢ ἄρχίσῃ ὁ πόλεμος ἐφονεύθη ὁ ὑπολοχαγὸς Λεωτσάκος, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Π. Μωραϊτίνης καὶ ὁ νέος υἱὸς τῆς χήρας Σκαρβέλη, καὶ ὅτι ὁ Τσίρος καὶ Χρυσοβέργης δὲν ἀπέδωκαν εἰς τοὺς νεκροὺς οὐδεμίαν τιμὴν, ὅπως τοῦτο ἔπραξεν ὁ διοικητὴς Χάν. Ὁ θάνατος τῶν νέων τούτων προξενήσας γενικὴν θλίψιν καὶ εἰς τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνας, θέλει ἐπιζῆσει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἔθνους καὶ δὲν θέλει παρέλθῃ ἄνευ αἰσίων πρὸς τὴν πατρίδα ἀποτελεσμάτων· διότι εἶναι ἡ πρώτη καὶ θλιβερωτέρα συγχίνησις, ἥτις κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπληξεν τὴν καρδίαν τοῦ Ἑλληνι-

κοῦ λαοῦ. Ἄν δὲ ἡ δραστηριότης τῆς Κυβερνήσεως προέλαβε τὰς ταραχὰς τῆς Σύρου, Χαλκίδος, Νάξου κλ. καὶ ἀπεκατέστησε τὴν λεγομένην τάξιν, οὐχ ἥττον αἱ κινηθεῖσαι ἐπαρχίαι ἔλαβον τὸ πρῶτον μάθημα, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς θὰ ἐπέλθῃ βραδύτερον.

Ἡ Κυβέρνησις σπεύδουσα νὰ καταπνίξῃ τὰς ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις, ἐνεργοῦσα αὐθαιρέτως, μὴ σεβομένη κανὲν ὄριον νόμου καὶ ἠθικῆς, ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς τῶν Ἀθηνῶν νέα θύματα τῆς ἐκφρασθείσης αὐτῶν ἀπαρεσκειᾶς, διαδώσασα ὅτι πολλοὶ τῶν περιοίκων τῆς Ἀττικῆς διωργάνιζον καὶ ἐμελέτων νὰ εἰσέλθωσιν ἐντὸς τῆς πρωτευούσης πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἐξουσίας. Τὴν δὲ τοιαύτην διαγωγὴν τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τόλμης, ὅσῃν ἡ περίστασις ἐπέτρεπε, κατέκρινον δύο μόνον ἐφημέριδες προβλέπουσαι δραματικωτέραν τὴν λύσιν τοῦ κινήματος. Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Τύπου δίκαιον εἶναι νὰ συνενώσωμεν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Γερουσιαστοῦ Γρηγοριάδου γενομένην ἐπερώτησιν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐπερώτησις αὕτη τοῦ ἐντίμου τούτου γερουσιαστοῦ οὐτινος τὰ πατριωτικὰ φρονήματα εἶναι ἀνώτερα τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ συμφερόντων ἠνάγκασε τὸ ὑπουργεῖον νὰ παρουσιασθῇ καὶ δώσῃ λόγον τῶν διατρεχόντων. Παρουσιασθέντος δὲ τοῦ ὑπουργείου ἐν σώματι τὴν 17 Μαρτίου ὁ πρωθυπουργὸς Μιαούλης ἐν στολῇ ναυτικῇ ἀναστὰς κατὰ πρῶτον μὲν ἐπήνεσε τὸν πατριωτισμὸν, τὸν ὁποῖον οἱ Γερουσιασταὶ ἔδειξαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα, ἔπειτα προσέθηκεν ὅτι· « Πανταχοῦ τὸ ἔθνος ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ ἀπανταχοῦ αἱ ὑποκινηθεῖσαι στάσεις ἐκτυπήθησαν κατὰ κεφαλῆς... ὅτι πανταχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ τάξις, ἐκτὸς τοῦ Ναυπλίου, τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις ἐλπίζει τὴν ταχεῖαν παράδοσιν, διότι οἱ στασιασταὶ ἐπρότειναν τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ὑπὸ τινὰς ὅρους... ἀλλ' ὅτι εἶναι ἠναγκασμένη νὰ τηρήσῃ ἐχεμυθίαν... » Τελευτῶν δὲ προσέθηκεν· « Ἐπιτρέψατέ μοι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τόπου νὰ τηρήσῃ ἡ Κυβέρνησις σιωπὴν ἐπιφυλαττομένην νὰ δώσῃ ἄλλοτε πληρεστέρας πληροφορίας. » Μετ' αὐτὸν ἐγερθεὶς ὁ Κ. Τ. Μαγγίνας εἶπεν, ὅτι αἱ δοθεῖσαι πληροφορίες εἶναι ἐλλιπεῖς, ὅτι τὸ σῶμα πρέπει νὰ γνωρίζῃ ποῖα μέτρα ἐλήφθησαν, καὶ ποῖα θὰ ληφθῶσιν, διότι μία μικρὰ ἐσφαλμένη πορεία θέλει χειροτερεύσει μᾶλλον ἀντὶ νὰ βελτιώσῃ τὰ σφάλματα, καὶ ἐπὶ τέλους κατεδίκαζε τὸν μυστικισμὸν τοῦ ὑπουργείου. Κατόπιν αὐτοῦ ἐγερθεὶς ὁ Κ. Βούλγαρης καὶ συμφωνῶν ὅτι τὸ ὑπουργεῖον δὲν ἔδωκεν ἀκριβεῖς καὶ πλήρεις πληροφορίες κατέκρινεν αὐτὸ διὰ τὰς παρανομίας καὶ φυλακίσεις καὶ κατεδίκασεν αὐτὸ ὡς αἴτιον τῆς αὐξήσεως τῆς κοινωνικῆς καχεξίας δεικνύων πρὸς τούτοις, ὅτι ἕκαστος Γερουσιαστῆς ἔχει καθῆκον νὰ ζητήσῃ λόγον περὶ τῆς τοιαύτης ὀλεθρίας καὶ καταστρεπτικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ ἐπιμένων εἰς τὴν ἀκριβοῇ ἐξιστόρησιν τῶν ληφθέντων καὶ ληφθησομένων μέτρων πρὸς διόρθωσιν αὐτῆς. Ἐγερθεὶς μετέ-

πειτα ὁ Κ. Παλαμήδης εἶπε δύο λέξεις μόνον, ὅτι δὲν συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Κ. Βούλγαρη οὐχ ᾔττον δὲ ὅτι τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν δὲν ᾔσαν ἐπαρκῆ. Οἱ λοιποὶ ῥήτορες ἄλλοτε δεικνύοντες περισσότερον πολιτικὸν θάρρος ἔκριναν εὖλογον νὰ μείνωσι σιωπηλοὶ καὶ νὰ ἐκφράσωσι διὰ τῆς σιγῆς αὐτῆς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν πορείαν· μόνος ὁ Γερουσιαστὴς Σπυρομήλιος (τοῦ ὁποῖου ἡ τελευταία ὑπουργία διήρκεσε μόνον 11 ἡμέρας καὶ ἐβραβεύθη διὰ παρασῆμου), διώκτης ἄλλοτε τοῦ συστήματος, ὡς ἐκαυχῶντο οἱ φίλοι του, καὶ δοὺς τὴν ἱερὰν ὑπόσχεσιν εἰς τὴν σκιὰν τοῦ μακαρίτου Μεταξᾶ, ὅτι δὲν θέλει ἐγκαταλείψει τὴν θέσιν του, διεγερθεὶς ἐκ τῆς ἔδρας ἐνέκρινεν ὡς δικαίαν καὶ νόμιμον τὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου καὶ τὰ ληφθέντα ὑπ' αὐτῆς μέτρα. Μετὰ τὴν συζήτησιν ταύτην τῆς Γερουσίας, εἰς ἣν συνέρρευσεν παμπληθὴς τοῦ λαοῦ συρρόη διὰ νὰ ἀκούσῃ τοὺς πατέρας καὶ τοὺς ῥήτορας, ἕκαστος ἐνόησεν ποῖον πατριωτισμὸν δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ἔκ τινων πατέρων τοῦ ἔθνους.

Μετὰ τὴν συζήτησιν ταύτην οὐδὲν γεγονὸς ἄξιον λόγου συνέβη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ ἐκτὸς τοῦ Ναυπλίου. Μολονότι δέ τινες τῶν ὑπουργῶν ἐπεθύμουν τὴν ταχεῖαν λύσιν τῆς ἐπαναστάσεως μὲ οἶαν δὴ ποτε θυσίαν, ὁ Χὰν ἔδειξε καλλιτέραν διαγωγὴν ἐπαινεθεῖσαν καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐπαναστατῶν, διότι ἀπέκρουσεν, ὡς λέγεται, τὸν ἐν στρατιωτικῷ συμβουλίῳ προταθέντα βομβαρδισμόν τῆς πόλεως. Βλέποντες δὲ τέλος πάντων οἱ ἐπαναστάται ὅτι μολονότι ὁ λαὸς πανταχοῦ δεικνύει τὰς ὑπὲρ αὐτῶν συμπαθείας του, καὶ πολλαχοῦ ἐγένοντο ἀντιδράσεις κατὰ τῆς ἐξουσίας, ἣτις εἶχε τὴν δεξιότητα καὶ τὴν εὐτύχημα νὰ προλαμβάνῃ αὐτάς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον εἰς ξένην γῆν. Συνελθόντες λοιπὸν τὴν 6. Ἀπριλίου 19 τὸν ἀριθμὸν ἀξιωματικοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ ἀποφασίσαντες τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πατρίδας γῆς ὑπέγραψαν τὸ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀπευθυνόμενον ἔγγραφον τῆς ἀναχωρήσεως των, τοῦ ὁποῖου τὸ αἰτιολογικὸν μέρος δεικνύον τοὺς καθαροὺς παλμοὺς τῆς καρδίας αὐτῶν καὶ τὴν πατριωτικὴν φρόνησιν εἶναι ἄξιον λόγου· διὸ μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως νομίζομεν ὅτι θέλουσιν ἀποδεχθῇ οἱ ἀναγνώσται τὰς οὐσιωδεστέρας αὐτοῦ περικοπὰς.

« Ἐπειδὴ, ἀναφέρει τὸ εἰρημένον ἔγγραφον, τὸ αἶσθημα ἡμῶν ὑπὲρ πατρίδος ἄγνόν καὶ καθαρὸν ἐκίνησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπανάστασιν οὐχὶ πρὸς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, ἀλλὰ πρὸς ἐφαρμογὴν καὶ θρησκευτικὴν τήρησιν τοῦ συντάγματος· ὑπεστηρίχθη δὲ αὕτη ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας διὰ τῆς δυνατῆς θυσίας.

« Ἐπειδὴ ἂν καὶ τὸ ἔθνος ἐκινήθη ἠθικῶς δὲν ὑπεστήριζεν ὁμῶς καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐπειδὴ ἡ πρόληψις τῆς περαιτέρω ζημίας τοῦ ἔθνους καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς χύσεως τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος κατ' ἀναγκαίαν τοῦ πολέμου συνέπειαν ὑπαγορεύει

τὴν ἀνάγκην τῆς παραδοχῆς τῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἡμῶν ἀποδημίας, ἀποφαινόμεθα.

« Ὑποβάλλομεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν πατρίου ἐδάφους ἀναχωροῦντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεθ' ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἐκ τῶν ἐνταῦθα θέλουσι μᾶς ἀκολουθήσει. »

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐγγράφου τούτου καὶ τὴν ἡμερησίαν διαταγὴν τοῦ Μήχου Ἀρτέμη πρὸς τὸν στρατὸν ἣτις ἀληθῶς περιέχει ἀξίας τῶν εὐγενῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἐκφράσεις καὶ εἰκονίζει τὸν πόνον τῆς ψυχῆς διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν ἐκ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες προσέφερον καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν προθύμως ὑπὲρ τοῦ κινήματος, οἱ ἐπαναστάται ἐπιβασθέντες ἐπὶ τινος Γαλλικοῦ ἀτμοπλοίου κατὰ πρῶτον κατευθύνθησαν εἰς Ἑπτάνησον, ἐνθα ἡ Ἀγγλικὴ προστασία πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων τοπικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐρεθισμῶν ἠρνήθη εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπόβασιν· ἔπειτα διευθυνθέντες εἰς Σμύρνην ἔτυχον ὁμοθύμου καὶ ἐπισήμου ὑποδοχῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀδελφῶν δεχθέντων εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν μετὰ ἀδελφικῶν ἀσπασμῶν τοὺς κατὰ μὲν τὴν Κυβέρνησιν ἀπονεινομένους καὶ ἀναρχικοὺς καὶ ἐξελθόντας τῶν ὀρίων τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς, κατὰ δὲ τὴν ἱερὰν Σύνοδον ἀφωρισμένους καὶ αἰσχροὺς προδότας τῆς πατρίδος.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τὴν παῦσιν τῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐκδηλώσεων ἡ Κυβέρνησις ἀνέπτυξεν ὑπὲρ τῆς τάξεως τὴν συνήθη αὐτῆς δραστηριότητα καὶ ἐνέργειαν διατάξασα ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος νέας ἀνακρίσεις καὶ συλλήψεις διὰ νὰ ἀνακαλυφθῶσιν, ὅσοι συνέπραττον ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως· ἡ δὲ Α. Μ. ἐκτιμῶσα τὰ εἰρηνικὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ καὶ τὰ δείγματα τῆς πρὸς τὸν θρόνον ἀφοσιώσεώς του συνήνεσεν εἰς τὴν σύστασιν ἐθνοφυλακῆς κατὰ τὸν διοργανισμὸν τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ διὰ Βασιλ. διατάγματος συγκαλεῖ ἐκτάκτως τὰς βουλὰς πρὸς ἐπιψήφισιν αὐτῆς. Ἐνῷ δὲ εἰσέτι ἡ κίνησις τοῦ ἔθνους ἐκυμαίνεται καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῶν πολιτῶν ὑπῆρχε ζωηρὰ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ὑπεκινήθη ὑπὸ τινος γνωστοῦ εἰς πάντας καὶ ἡ περιάπτουσα κηλὶδα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἀναφορὰ τινων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐζήτουν νὰ ἀποκηρύξωσι πάντας τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ὁπωσδήποτε, ὡς ἀπομακρυθέντας τῶν ὀρίων τῆς τιμῆς καὶ ὡς ἀναξίους νὰ φέρωσι τὸν τίτλον τοῦ στρατιώτου· ἡ τοιαύτη πρᾶξις αὐτῶν ἀντιπραβαλλομένη πρὸς τὴν διακήρυξιν τῶν ἐπαναστατῶν καὶ πρὸς τὴν κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των ἔκθεσιν, ἐκφραστικώτατα καταδεικνύει τὴν διαφορὰν τῶν αἰσθημάτων ἐκατέρων· ἐπειδὴ δὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐγγράφως ἕτεροι ἀπεδοκίμασαν δεικνύοντες καταλλήλως ποίαν συναίσθησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ πᾶς στρατιώτης, ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν Κ. Βότσαρης ἐξέδοτο κατεπείγουσαν διαταγὴν πρὸς τοὺς φρουράρχους παραγγέλλων τὴν σύλληψιν καὶ ἀνάκρισιν παντὸς ἐπιδοκιμάζοντος τὴν ἀποδοκιμασίαν

τῶν ὑστέρων. Ἀλλὰ οἱ αἰσθανόμενοι ποίαν μομφὴν ἢ πράξεις τῶν προηγουμένων ἀξιωματικῶν προσάπτει πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν οὐδόλως ἀπεθάρρύνθησαν ἐκ τῆς ὑπουργικῆς διαταγῆς, ἀλλὰ ἐντόνως διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς διαγωγῆς ἐκείνης προκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς, εἴαν τολμήσωσι νὰ δειχθῶσιν εἰς τὸ κοινόν.

Ἑτεραι πράξεις τοῦ ὑπουργείου Μιαούλη εἶναι ἡ διάλυσις τῶν δημοτικῶν συμβουλίων Ἑρμουπόλεως, Ναυπλίου καὶ αἱ ἄπειροι παύσεις τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐξορίαι· διότι δι' ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀξιωματικοῦ διαγωγὴν ἀπελύθησαν ἐκ τῆς θέσεως 27 ἀξιωματικοὶ καὶ διετάχθησαν νὰ διαμένωσιν εἰς Αἴγιναν, 31 δὲ ἐπαύθησαν προσκαίρως διαταχθέντες νὰ ζητήσωσιν ἱεραρχικῶς ποῦ ἕκαστος ἐπιθυμεῖ νὰ διαμείνη. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν ἦτοι τὴν 30 Ἀπριλίου ἐξεδόθη καὶ πέμπτον διάταγμα ἀμνηστείας ἀπονέμον ἀμνηστείαν αὐτοῖς) εἰς ἅπαντας τοὺς ὁπουδῆποτε τοῦ Κράτους κατασταθέντας ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας καὶ στάσεως διὰ τε τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συναφῆ. βον) ἐξαιροῦνται τῆς ἀμνηστείας οἱ ἐξῆς ἐκ μὲν τῶν Στρατιωτικῶν Π. Κορωναῖος, Ἰω. Ζιμβρακάκης καὶ Ν. Μακρῆς, ἐκ δὲ τῶν πολιτικῶν Α. Βούλγαρης, Ἀριστ. Τάτσος, Ἰω. Παλαιολόγος, Β. Ὁρλώφ, Ν. Βαρβαρῆγος, Φ. Χαλκιόπουλος, Α. Γούδας, Γ. Ἐγγελης, Σ. Κατσικοστάθης. Ἐνεκεν τοῦ Βασιλ. τούτου διατάγματος ἀπεδόθησαν εἰς τὰς οἰκογενείας των καὶ οἱ κρατούμενοι ὡς ὑπόδικοι ἐπὶ τόσους μῆνας εἰς τὰς φυλακάς καὶ οἱ ἐξορισθέντες εἰς διαφόρους νήσους· τούτων δὲ ἡ ὑποδοχὴ πανταχοῦ ὑπῆρξε γενικὴ καὶ ἐνθουσιώδης· οὕτω δὲ καὶ εἰς Ἀθήνας, ἅμα ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἀφίξις τῶν ἐξορίστων Καλλιφρονᾶ, Σωνιέρου, Δεληγεώργη, Διαμαντοπούλου, Καλοῦ Μητσάκη κλ. πλείστοι τῶν δικηγόρων καὶ πολιτῶν κατῆλθον εἰς Πειραιᾶ ὅπως ὑποδεχθῶσιν αὐτοὺς, ἐκ δὲ τοῦ Πειραιῶς πάμπολλοι ἔμποροι ἀνῆλθον εἰς Ἀθήνας συνοδεύοντες αὐτοὺς μέχρι τῶν οἰκιῶν των.

Τοιοῦτον ἐν συνόψει ὑπῆρξε τὸ δράμα τῆς 1 Φεβρουαρίου τοῦ ὁποίου ἡ λύσις μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς περιπέτεια μεγαλειτέρου δράματος. Τὸ δὲ ὑπουργεῖον Μιαούλη βλέπον, ὅτι νέαι ἀναγεννῶνται καθ' ἑκάστην δυσχέρεια καὶ νέαι ἀναφύονται διενέξεις καὶ διαφωνίαι προσωπικαὶ καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν Κυβερνήσεως, ἐννοῶσαν ἴσως πολὺ ἄργά, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀπαιτουμένην Κυβερνητικὴν ἱκανότητα, οὔτε τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν συμπάθειαν καὶ συναισθανόμενον, ὅτι εἶναι ἡ αἰτία τῆς χύσεως τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος καὶ τῆς ὀπισθοδρομήσεως τῆς πατρίδος, καθυπέβαλεν εἰς τὴν Α. Μ. τὴν παραίτησίν του· ἡ δὲ Α. Μ. κατὰ πρῶτον μὲν ἐπεθύμει νὰ περιέλθωσιν εἰς τὰ πράγματα ἄνδρες ἱκανώτεροι καὶ ἀπολαύοντες τῆς ἐθνικῆς ὑπολήψεως καὶ ἐπὶ τούτῳ προσεκάλεσε τὸν Κ. Τρικούπην, οὔτινος ὅμως οἱ ὅροι, λέγεται, ὅτι ἐφάνησαν λίαν δριμύεις, ἀλλ' ἰδοῦσα μετέπειτα, ὅτι ἡ ἀποτυχία παρακολουθεῖ τὴν προσ-

φορὰν τοῦ χαρτοφυλακίου, δὲν ἐνέκρινε τὴν παραίτησιν τοῦ Μιαούλη μέχρις ὅτου εὕρῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ πηδάλιον τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν παραταθῇ ἡ τοιαύτη τῆς κυβερνήσεως ζωὴ ὅσον καὶ ἂν τὸ σύστημα ζήσῃ τὴν ψευδῇ καὶ πλαστὴν ζωὴν, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν τοῦ ἔθνους, οὐδέποτε δύναται νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν τῶν εὐγενῶν καρδιῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, αἵτινες συνέπασχον εἰς τὰς ὀδυνηρὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ ἠύχοντο ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὴν εὐχὴν ταύτην διεδήλου καὶ διεκήρυττε καθαρῶτατα ὁ τύπος τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Βελγίου καὶ ἐν γένει ὅπου τὸ παράπονον τοῦ καταδυναστευομένου λαοῦ εὐρίσκει ἡχῶ καὶ διεγείρει τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Οὕτε δὲ ὁ θεὸς δὲν εἶναι τόσον ἄδικος βλέπων ἄνωθεν τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας γενομένας εἰς τόσα μέρη τῆς Εὐρώπης σφαγὰς νὰ παρατείνῃ τὰ δεινὰ τῶν λαῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλ' ὑποβάλλων τὰ ἔθνη εἰς θλιβερὰς δοκιμασίας ἐπιθυμεῖ νὰ προσέλθωσιν καθαρὰ καὶ ἄνευ ῥύπου ψυχικοῦ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ πρότερον βασανισθῇ ὁ ζῆλος αὐτῶν καὶ ἡ καρτερία. Ἄν δὲ ἀφίνη ἐπὶ τινὰ χρόνον νὰ ἐνεργῶνται οἱ καταχθόνιοι σκοποὶ, νὰ ἐμπαίζωνται τὰ δίκαια τῶν λαῶν καὶ νὰ ἐπιτυχῇται προσωρινῶς ἡ ματαίωσις τοῦ ἱεροῦ τῶν ἔθνων σκοποῦ, ἡ μὲν ἀποτυχία αὕτη εἶναι ἐπωφελὲς διδάγμα πρὸς τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν ἀνέγερσιν τῶν δικαίων ἄνευ θυσιῶν καὶ κινδύνων καὶ πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν ἀγαθότητα νὰ ἐλπίζωσι καὶ πιστεύωσιν εἰς ὑποσχέσεις ἀνθρώπων ἀναξίων· ἡ δὲ παράτασις δεικνύει καθαρῶτερον εἰς τὰ ἔθνη, ποίαν ὀφείλουσι νὰ ἀκολουθήσωσι πορείαν καὶ προπαρασκευάζει τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν μέχρις οὗ σημάνῃ ὑπὸ τοῦ ὑψίστου ἡ κατάλληλος ὥρα τῆς ἐκτελέσεως.

Ἐν Παρισίοις τῇ 10 Μαΐου 1862.

Γ. ΒΙΤΑΛΗΣ.

Σ. Ε. Ἰδὲ ἐν τῷ πολιτικῷ ὑστερογράφῳ τὰ ἀπὸ τῆς 10 Μαΐου 1862 μέχρι τῆς 1/13 Σεπτεμβρίου ἐπελθόντα πολιτικὰ γεγονότα.